

A Mészáros-vállalatcsoport. Adalékok a Fidesz-közeli vállalkozások és vállalkozók működéséhez

LAKI MIHÁLY

*A Fidesz-közeli nagyvállalkozók vagyona az átlagosnál gyorsabban nőtt 2010 után. A gyors és erőltetett növekedés fontos forrásai a szabályozási és közbeszerzési előnyök. A növekedés egyik magatartáseleme a folyamatos vállalatfelvásárlás, amelynek kedvezőtlen hatása a mind nehezebben áttekinthető termék- és szolgáltatásportfólió, valamint a fokozódó területi tagoltság. A közelebbről vizsgált Mészáros-vállalatcsoportnál az irányítás és ösztönzés e gondjai miatt új irányítási és tulajdoni formákat alkalmaztak: egymást is tulajdonló magántőkealapokba helyezték el a vagyont. A tőzsdei bevezetés során az alapok részvényeinek az ára rendkívül gyorsan nőtt. Az árak ezt követő stagnálása után sem csökkent a növekedési hajlam. A részvények elsősre sikertelen külföldi tőzsdére vitelével egyidejűleg újabb vállalatokat és vállalatrészeket vásárolnak, tovább folytatódik a magántőkealapok összevonása. Az erőltetett terjeszkedés, növekedés fontos, de nem elégséges magyarázata a nagy méretekkel járó (várt) nagyobb biztonság.**

Journal of Economic Literature (JEL) kód: D 22, L 22.

A 2010-es választások után a nyertes pártszövetség a kétharmados parlamenti többség birtokában az 1989-es alkotmányt új alaptörvényre cserélte. Megváltoztatta az államigazgatást, a közoktatás, az egészségügy szerkezetét, irányítását és finanszírozását. A korábbitól jelentősen eltérő működtetési szemlélettel és eszközökkel találkozunk a gazdaság szabályozásában, az adószerkezetben, a szegények, a mun-

* Köszönöm Bauer Tamás, Csanádi Mária, Inzelt Annamária, Juhász Pál, Kovács András, Lengyel György, Madarász Aladár, Major Iván, Sáska Géza, Szalai Júlia, Vince Péter, Voszka Éva, valamint az anonim lektor bíráló, segítő megjegyzéseit.

<https://doi.org/10.47630/KULG.2019.63.9-10.65>

Laki Mihály, az MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézetének emeritus kutatója.
E-mail: laki.mihaly@krtk.mta.hu

kanélküliek segélyezésében, az önkormányzatok jogállásában és pénzkezelésében. Jelentősen növelték az állami tulajdon súlyát a gazdaságban. E változások nyomán a vállalati világban 2010 után láthatóbbá vált és folyamatosan növekedett, erősödött a *Fidesz-közi vállalkozók* csoportja.

Korábbi cikkeinkben (Laki, 2017a,b, 2018) olyan *hazai közép- és nagyvállalkozókat* soroltunk ebbe a csoportba, akik:

- *jelen voltak, vannak a Fidesz szellemi műhelyeiben*, tanácsadó, programkészítő csoportjaiban, intézményeiben,
- *személyes kapcsolatban álltak és állnak a 2010 utáni időszak legfontosabb politikai döntéshozóival*, vagy olyan személyekkel (vállalkozókkal), akiknek vannak ilyen kapcsolataik,
- *e döntéshozók kérésére, biztatására üzleti-politikai tranzakciókat hajtanak végre*,
- *2010 utáni gyors felemelkedésüket a vállalkozásaiknak kedvező szabályozómódosítások, új szabályozások, állami beszerzések is segítették.*¹

A pártkötődés, a politikai-személyi kapcsolatok üzleti vagy vállalati növekedési előnnyé alakítása a rendszerváltás óta ismert és elterjedt jelenség a gazdaságban. A múlt század kilencvenes éveiben zajló tömeges privatizáció nyertesei, az állami projektek beszállítói között is rendre feltűntek az akkor kormányzó pártok holdudvarában tevékenykedő vállalkozók. Az előnyszerzés és -nyújtás napjainkban használt számos módszerét is kidolgozták és alkalmazták 2010 előtt. A jelenlegi ellenzéki pártokban, a pártok környezetében is számos vállalkozó tevékenykedik.² Ezzel a jelenséggel itt nem foglalkozunk.

¹ Meghatározásunk tágabb a szakirodalomban használatnál, ahol a rendszerint a politikusok rész- vagy teljes tulajdonában levő cégeket sorolják a politikához kapcsolódó vállalatok csoportjába (Bassolo et al., 2019, Faccio, 2006). Meghatározásunk kiterjeszthető a kis- és mikrovállalkozásokra is. Tulajdonosaikról kevés sajtódokumentumot találtunk, vállalkozói szervezeteik megnyilvánulásai, akciói azonban – ha közvetetten is – jelzik, hogy ebben a társadalmi csoportban is jelentős befolyásra tett szert 2010 után a Fidesz-kormány. Terepkutatásaink (Laki, 2015, 2017a,b) során kiderült például, hogy a Magyar Gyógyszerész Kamara, illetve a Magyar Dohány Kiskereskedők Szövetsége (nyilván nem a tagságuk ellenében) számos, a kormányt támogató gesztust tett a 2010 utáni időszakban.

² Egy példa: <https://www.direkt36.hu/kormanykozeli-uzletemberekkel-osszefogva-viragzott-fel-egy-mszp-s-politikus-cegcsoportha/>

Kutatási kérdések

A Fidesz-közelü üzletember-nagyvállalkozók³ befolyása, részesedése folyamatosan nőtt a magyar gazdaságban 2010 után. Számos jel szerint ez a csoport különös ösztönzők alapján működik. Tagjai a többségtől eltérő módon lépnek kapcsolatba a hatalom képviselőivel. A csoport kitüntetett tagja *Mészáros Lőrinc*, pontosabban a nevével jegyzett vállalatcsoport. A *Mészáros*-történet rekonstruálása során újabb fontos ismeretekre tehetünk szert a vállalkozói csoport működéséről. Feltevésünk szerint a Fidesz-közelü vállalkozások működését kísérő jelentős korrupció bemutatása önmagában nem ad elegendő információt e vállalati kör megkülönböztető vonásainak leírásához és elemzéséhez.⁴

A cikkben a közgazdaság-tudomány és a gazdaságszociológia fogalmait, elméleti és módszertani apparátusát használjuk. Az itt közreadott szöveg azonban inkább jelenkortörténeti interpretáció, mint a tudományos közlés szabályait betartó tanulmány.⁵

Módszertan – az adatgyűjtés és -feldolgozás nehézségei

A kétezres években, főként 2010 után a vállalati vezetőkkel készített interjúkra alapozott kutatásokban elzárkózás váltotta fel a viszonylagos nyitottságot. Az elhárított felkérések, a válasz nélkül hagyott kérdések és interjúblokkok számának, gyakoriságának a növekedését tapasztaltuk. Ennek éppúgy az oka lehetett a személyes kommunikáció súlyának, jelentőségének világszerte tapasztalható csökkenése, mint

³ A nagyvállalkozók: „...többségi vagy kizárólagos hazai tulajdonú, közepes és nagyvállalatoknál irányító pozícióban levő tulajdonos nagyvállalkozók, illetve meghatározó tulajdonrészrel és fontos vállalatirányítási beosztással rendelkező résztulajdonosok” (*Laki–Szalai*, 2004, 24–25. o.). A Fidesz-közelü nagyvállalkozók többsége kielégíti a meghatározás feltételeit. Néhány esetben azonban a meghatározás fontos feltételei (például az irányító tevékenység) hiányoznak, ők a többnyire a háttérben meghúzódó, meghatározó tulajdonos által kijelölt vagy megbízott üzletemberek. A továbbiakban a csoport tagjait üzletember-nagyvállalkozónak nevezzük.

⁴ A gazdaság és a politika kapcsolatának nemzetközileg elismert kutatója Tóth István János. Kutatási módszerei és eredményei (*Tóth*, 2012, 2016, 2017, 2018) sokban segítették és ösztönözték kutatásunkat, és a tanulmány megírását. Kutatási eredményeinek összevetését cikkünk megállapításával kutatásunk záró tanulmányában végezzük majd el.

⁵ A 2010-es Fidesz-győzelem és az azt követő gyors és nagy átalakítások után elkezdődött és máig tart a vita a rendszer természetéről, illetve arról, hogy a változások rendszert módosítottak-e vagy sem. A teljesség igénye nélkül lásd: *Filippov* [2018], *Illés–Körössényi–Metz* [2018], *Juhász–László–Zgut* [2015], *Kornai* [2017], *Ladányi–Szelényi* [2014], *Magyar* [2015], *Sárközy* [2019], *Szelényi* [2019], *Ungvári* [2014]. Itt eltekintünk a vita ismertetésétől és értékelésétől.

a növekvő óvatosság és félelem.⁶ Ilyen feltételek között az interjúk legfeljebb kiegészítő adatforrások lehettek kutatásunknak.⁷

Az adatgyűjtést és feldolgozást tovább nehezítette, hogy jelentős tranzakciók bonyolódnak a magukat pártfüggetlennek tekintők és a Fidesz-közeliek között.⁸ Nem ritka a kereszttulajdonlás,⁹ az eltérő pártszimpátiájú vállalkozók koordinált piacra lépése és piaci jelenléte.”¹⁰

A legfontosabb információs forrás – előnyök és hátrányok

2015-ben kezdtem gyűjteni a Fidesz-közelről szóló újságcikkeket. Mintegy 400 ilyen tárgyú írást, riportot találtam az elektronikus és papíralapú sajtó-

⁶ A dohánytermékek piacának kutatásakor szembesültem először azzal, hogy a tervezettnél kevesebb interjút sikerült készíteni a piac szereplőivel. Nem az erre szánt pénz volt kevés, hanem az interjút hárítók számának ugrásszerű növekedése okozta ezt (Laki, 2015).

⁷ Nem csupán én tapasztaltam ezt a fejleményt: „Nem történt semmi különös! Minden úgy van, mint tavaly. Ilyen és ehhez hasonló mondatokkal próbálták elűzni-elkerülni sokan az idei listán szereplők közül azt, hogy részletekkel szolgáljanak cégük fejlődéséről, eredményeik alakulásáról. A semleges vagy mondjuk ki, semmitmondó mondatok a magánéletben talán elmennek, az üzleti szférában kissé szokatlanok. Mert ugye vagy fejlődik egy cég, vagy hanyatlik – harmadik változat nincs. A stagnálás ugyanis egyértelműen a hanyatlással, visszaeséssel egyenértékű. Miért van akkor mégis ez a semmit mondás? Talán azért, mert nincs ilyen szándék. Sokkal inkább a titkolózás és félelem mondatja ezeket a szavakat.” (A 100 leggazdagabb magyar..., 2019, 3. o.)

⁸ Nem mindenki osztja ezt a felfogást. *Mihályi Péter* szerint a magyar vállalkozói világ e folyamatai csak átmenetileg módosítják a hosszú távú fejleményeket: „A külföldi tőke továbbra is meghatározó szerepet játszik a magyar gazdaságban, az ország továbbra is a nyugat-európai gazdasági integráció része – a nagy dirrel-dúrral meghirdetett keleti és déli nyitás politikája ezen alig változtatott. Nem következett be az 1990 után felhalmozott családi vagyonok lenullázódása, mint ahogyan a magyar történelem vérvivataros századaiban oly sokszor megtörtént. Annak, hogy a politikai rangsorban Orbán mögött áll a második vagy harmadik ember Rogán Antalnak vagy Lázár Jánosnak hívják, a társadalmi struktúra szempontjából nincs nagy jelentősége. Mint ahogy annak sem, hogy a Fidesz pénztárnoki feladatát Simicska Lajos vagy Mészáros Lőrinc látja el. Valójában a 10 leggazdagabb magyar üzletember listáján sem történt nagy változás. 2002-ben is és 2018-ban is ott volt a listán Demján Sándor, Csányi Sándor, Veres Tibor, Bige László neve.” *Mihályi* [2018, 66. o.]

⁹ Az interakciók és a kölcsönös kapcsolatok jelentőségét kevésbé fontosnak tartja és a különbségeket hangsúlyozza *Szakonyi Péter*: „A magyar gazdaság kettévált reálszférára és egyfajta irreálszférára. A kapitalista verseny mellett megjelent egy államilag finanszírozott külön gazdaság. Egy minőség és árverseny nélküli álkapitalizmus. Az akkor (2016-ban) még csak csírájában levő állami kapitalizmus tavaly szökkenett szárba és az idén (2018-ban) már jelentős részt hasít ki a gazdaságból (A 100 leggazdagabb magyar..., 2019, 3. o.).

¹⁰ Csak egy példa: a *Csányi Sándor* bankcsoportjába tartozó „OTP Ingatlanbefektetési Alap 5,92 százalékos részesedést szerzett a *Mészáros Lőrinc*hez tartozó Appeninn Nyrt. tőzsdei társaságban, amely komoly ingatlan-portfólióval rendelkezik.” (Lásd: <https://444.hu/2018/03/12/az-otp-bevasaroltamagat-meszaros-lorinc-birodalmaba>)

ban. Egy másik fontos forrás a 2018 tavaszán (a választási kampány heteiben) megjelent Fekete könyv [2018], amely a magyarországi korrupció történetét tartalmazza újságcikkek és parlamenti dokumentumok alapján.¹¹

A kutatás fontos információs forrásai a leggazdagabb száz magyar életét és gazdasági tevékenységeit bemutató kiadványok utóbbi években megjelent számai is.¹² Ezekben főként a változások, az átcsoportosulások segítenek eligazodni a Fidesz-közei vállalkozók világában.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül hogy a töredékes, anekdotikus adatforrások¹³ bizonyító ereje korlátozott. Különösen azt, hogy a tartalomelemzésünk alapanyagául szolgáló újságcikkek, internetes közlések a Nemzeti Együttműködés Rendszere kiépülésének éveiben keletkeztek. A Fidesz-kormány szóvivője elfogult propaganda-kiadványoknak tekinti az ellenzéki vagy semleges újságokat, elektronikus oldalakat, fizetett politikai aktivistáknak az ott dolgozó tényfeltáró újságírókat.¹⁴ A parlamenti, parlamenten kívüli ellenzék sincs jobb véleménynel a kormányközeli lapok, hírportálok munkatársairól. Tanulmányunkban teszteljük az adatbázis, illetve a módszer használhatóságát. Kiderül majd, hogy a gyűjtött szövegek kellő forráskritikával, a propaganda és a leíró szövegrészek gondos szétválasztásával alkalmasak-e elemzésre, következtetések levonására.

Fidesz-közei nagyvállalkozók a 100 leggazdagabb magyar csoportjában

A magyarországi nagyvállalkozókról, köztük a Fidesz-közeliekről¹⁵ nemhogy teljes, de még reprezentatív mintánk sincs, ezért *egy nem reprezentatív, de kiüntetett*

¹¹ Az általam gyűjtött dokumentumok egy részét a Fekete könyv [2018] is közli.

¹² Lásd például: A 100 leggazdagabb magyar... [2019]. Az irodalomjegyzékben a 2003 óta megjelenő kiadvány legutóbbi számai szerepelnek, de a táblázatokban a sorozat korábbi számaiból is közlünk adatokat.

¹³ A közgazdaság-tudományban elegánsan ezt így nevezzük: stylized facts.

¹⁴ „Magukat függetlennek nevező médiumok pattantak ki a semmiből, gondolok itt az Átlátszóra, a G7-re és a Direkt36-ra. Ezeknek az internetes oldalaknak semmi közik az újságíráshoz, semmiféle olyan formátummal nem rendelkeznek, ami lehetővé tenné, hogy az olvasottságukból adódóan bevételek legyenek. Az ezeken az oldalakon megjelenő írásokat nem újságírók, hanem politikai aktivisták készítik, akiknek elfoglaltságuk fiatal koruk ellenére is nyomon követhető évekre visszamenőleg. Bevételi forrásaik árulják el valós énjüket: az Átlátszó például egy Soros-blog. Egyértelmű politikai eszközként a bosszút és a lejáratást szolgálják.” Lásd: <https://444.hu/2018/10/01/kovacs-zoltan-a-magyar-idokban-az-atlatszonak-a-direkt-36-nak-es-a-g7-nek-semmi-koze-az-ujsgirashoz>

¹⁵ A Fidesz-közeliek működésének, tulajdonságainak leírását és értékelését segítené, ha összehasonlíthatnánk őket a hazai nagyvállalkozók – ezen belül a leggazdagabb 100 – egy másik, tőlük markánsan eltérő csoportjával. Ebbe a körbe olyan nagyvállalkozókat sorolnánk, akik nincsenek a

mintán, a 100 leggazdagabb magyar körében vizsgálódunk.¹⁶ 2018-ban a száz leggazdagabb magyar közül 18 felelt meg a Fidesz-közel nagyvállalkozókat jellemző feltételeknek.¹⁷ Szerencsés véletlen, hogy közülük hárommal többórás mélyinterjú készült korábbi kutatásaink során. A 18-ak listájára tettünk a 100 leggazdagabb közé tartozó két olyan nagyvállalkozót, *Simicska Lajost* és *Spéder Zoltánt*, akik sok éven át megfeleltek a feltételeknek, de 2015 után összevesztek a párt meghatározó személyiségeivel, és kegyvesztettek lettek. A ma is pártközeli egy része már a Fidesz 2010-es választási győzelme előtt a rokonszenvezők, esetenként az aktív támogatók körébe tartozott. Enyhe többségük azonban a Fidesz 2010-es választási győzelme után került ebbe a vállalati körbe.

Demográfiai és szociológiai jellemzők

A Fidesz-közel üzletember-nagyvállalkozók társadalmát – hasonlóan a korábbi kutatásaink során vizsgált mintákhoz (*Laki–Szalai*, 2004, 2013) – *a férfiak dominanciája* jellemzi. A vizsgált mintában egyedül *Schmidt Mária* képviselte a női nemet 2018-ban. Néhány családi vállalkozásban azonban vezető pozíciót foglalnak el a feleségek, a leánygyermek is.

A Fidesz-közel üzletember-nagyvállalkozók jellemzően *Budapesten vagy nagyobb városokban laknak*. Ebben sincs eltérés a korábbi kutatásaink során vizsgált mintáktól. A 100 leggazdagabb magyar többsége is Budapesten, az európai és amerikai nagyvárosokban, illetve a nagyobb magyarországi városokban él.

Korábbi kutatásaink során bemutattuk, hogy a magyar nagyvállalkozók között *kiugróan magas a felsőfokú végzettségűek aránya*. Esetünkben sincs ez másképpen: 2019-ben a Fidesz-közel üzletember-nagyvállalkozók közel háromnegyede egyete-

Fidesz szellemi műhelyeiben, tanácsadó, programkészítő csoportjaiban, intézményeiben, nem állnak tartós, személyes kapcsolatban a 2010 utáni időszak legfontosabb politikai döntéshozóival. Kérésükre nem hajtanak végre üzleti-politikai tranzakciókat, 2010 utáni gyors felemelkedésüket nem segítették a vállalkozásaiknak kedvező, kivételes (rájuk szabott) szabályozó-módosítások, szabályozások, állami beszerzések. A Fidesz-kormányzás, a Nemzeti Együttműködés Rendszereinek harmadik választási ciklusában a fellelt, használt dokumentumok alapján *nem találtunk olyan nagyvállalkozót a leggazdagabb 100 között, aki megfelelt a négy feltételnek*. A kontrollcsoport összeállításánál ezért további finomító, kiegészítő szempontokat is figyelembe vettünk: folyamatos kivonulás a hazai piacról, erős exporthányad, beruházások önerőből stb. Mindezek alapján a leggazdagabb 100 magyar közül 13-an kerültek a kontrollcsoportba, pontosabban a Fidesztől távolságot tartók közé. A két csoport összehasonlító elemzésére itt nem kerítünk sort.

¹⁶ Lásd erről a 12. lábjegyzetben írottakat.

¹⁷ Hasonló eredményre jutott a *444.hu*: <https://444.hu/2016/05/06/a-szaz-leggazdagabb-magyarbol-minden-hetedik-a-kormanyhoz-kotodik>

met vagy főiskolát végzett – ez meghaladja a 100 leggazdagabb diplomásainak arányát, akik közül legalább 51-en végeztek egyetemet vagy főiskolát.¹⁸ *Az életkorban* sincs különösebb eltérés: a Fidesz-közelí leggazdagabbak átlagos életkora 59 év, a százaké valamivel kevesebb: 57 év. Mindkét halmazban meghatározó súlyt képviselnek a napjainkban 55–65 évesek.¹⁹ A szokásos szociológiai mutatók tehát nem magyarázzák a teljesítménykülönbségeket. *Mészáros Lőrinc* kilóg mindkét sorból: az átlagosnál alacsonyabb az iskolai végzettsége, fiatalabb az átlagnál (52 éves) és vidéken (is) lakik.

Sikermutató: a vagyonnövekedés

A vállalkozói tevékenység (egyik fontos) mutatója a vagyon növekedése, és azt jelzi, hogy a száz leggazdagabb közül *az átlagosnál sikereesebbek tartoznak a Fidesz-közelí nagyvállalkozók csoportjába*. A rangsorban elfoglalt helyüket mutató táblázatból (lásd az *1. függelék*et) kiderül, hogy többségük vagyona az átlagosnál gyorsabban nőtt az utóbbi években. Ezért lehet az, hogy 2014-ben négyen, 2019-ben már 19-en voltak a százas listán és közülük 10-en évről évre előbbre rukkoltak a rangsorban. A csoporton belüli rangsor is módosult ezekben az években. A gyors növekedés inkább azokat jellemezte, akik a 2010-es választási győzelem után jutottak be ebbe a csoportba.

Mészáros Lőrinc vagyona különösen gyorsan nőtt: 2014-ben a 86., 2018-ban már a második legnagyobb becsült vagyonnal rendelkező magyar volt a lista összeállítói szerint. A *Mészárossal* szoros üzleti kapcsolatban állók, vele közös tulajdonosok vagy közös üzleti tranzakciók résztvevői – például *Paár Attila*, *Szűj László*, *Varga Károly* – is a kiugróan gyorsan vagyonosodó „újabbak” körébe tartoznak (lásd a *2. függelék*et).

Befolyás – politikai, közéleti szerepek

A Fidesz-közelí nagyvállalkozók vagyonának gyors növekedését gyakran magyarázzák kötődéseik mellékhatásával: politikai-közéleti befolyásukkal. Az üzlet-

¹⁸ Jelentős a kiderítetlen esetek hányada.

¹⁹ A rendszerváltás utáni években induló nagyvállalkozók nemzedéke napjainkra már visszavonult az üzleti életből, vagy visszavonulóban átadja a vállalkozását a család fiatalabb tagjainak, vagy eladja vállalkozását.

ember-nagyvállalkozók becsült befolyását mérő indikátor²⁰ szerint a Fidesz-közeliek nemcsak nagy számban kerülnek a legbefolyásosabbak 50-es listájára, hanem 2010 után a befolyásrangsorban is közülük többen kerültek előre, mint hátrább.

A befolyásosok listáján 2014-ben 6-an, 2016-ban már 13-an szerepeltek. Különösen gyorsan nőtt a 2010 után színre lépőknek, köztük *Mészáros Lőrinc*nek a becsült befolyása. Ezzel egyidejűleg sajátos átváltást figyelhetünk meg: a Fidesz-közeliek jelentős része előre áll a befolyás-, mint a vagyonrangsorban, míg a leggazdagabb nem Fidesz-közelieknél fordított a helyzet – előre állnak a vagyon-, mint a befolyásrangsorban (lásd az *1. táblázatot*).

1. táblázat

A Fidesz-közelik nagyvállalkozók helyezése a befolyásbarométeren						
Fidesz-közelik	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Mészáros Lőrinc	45	15	10	8	3	3
Széles Gábor	15	17	17	24	25	35
Rákosi Tamás					46	
Vajna András György	82	7	5	6	5	
Szíjj László			24	21	17	10
Garancsi István	23	14	8	7	7	7
Nagy Elek		46	28	31		
Szemerey Tamás				40	35	
Schmidt Mária				30	20	18
Wáberer György	25	65	39	25	26	32
Paár Attila				32	45	48
Scheer Sándor				43	27	24
Hernádi Zsolt	12	13	19	15	13	14
Kuna Tibor			46	31	23	
Lantos Csaba		45	34	45		40
Varga Károly						
Sánta János						
Béres József						

Fidesz-közeliek	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Tiborcz István						22
Az 50-es listán szereplők száma	6	8	9	14	13	11
Simicska Lajos		9	15	19	32	
Spéder Zoltán						

Forrás: A 100 leggazdagabb magyar... [2013–2019] évfolyamai.

A befolyás fontos forrása, hogy a Fidesz-közeliek üzletember-nagyvállalkozók közül számosan jelentős kormányzati, önkormányzati megbízásokat teljesítenek, teljesítettek, mások szakmai vagy társadalmi szervezetek vezető tisztségviselői (lásd a 2. táblázatot).

2. táblázat

Kormányzati vagy társadalmi tisztségek		
Név	Kormány- vagy közigazgatási funkció	Politikai-közéleti funkció, politikai kapcsolat
Mészáros Lőrinc	Polgármester	
Széles Gábor		MGYOSZ tiszteletbeli elnök, a Civil Összefogás Fórum Békemenetének szervezője és támogatója
Vajna András György	Kormánybiztos	
Szíjj László	Közbeszerzési Hatóság, tanácsadó	
Nagy Elek		Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara, elnök
Garancsi István	Miniszterelnöki megbízott	Magyar Természetjáró Szövetség, elnök
Szemerey Tamás	Magyar Kulturális és Kereskedelmi Központ, elnök	
Schmidt Mária	Kormánybiztos	
Wáberer György	Miniszteri biztos	Közúti Fuvarozók Országos Szövetsége, elnök
Paár Attila		Magyar Judo Szövetség, alelnök

Név	Kormány- vagy közigazgatási funkció	Politikai-közéleti funkció, politikai kapcsolat
Scheer Sándor		MNB Lakás- és Ingatlanpiaci Tanácsadó Testület
Hernádi Zsolt	Nemzeti Versenyképességi Tanács, tag	
Kuna Tibor	Ifjúsági és Sportminisztérium, Stratégiai és Fejlesztési Főosztály vezetője, a Fidesz országgyűlési frakciójának titkára	Fidesz-frakció, kabinetfőnök
Sánta János		Dohányipari Befektetők Magyarországi Szövetsége, elnök
Lantos Csaba		Széll Kálmán Alapítvány, elnök, Tőzsdetanács, elnök

A Fidesz-közelí nagyvállalkozóknak nyújtott előnyök

A Fidesz-közelí nagyvállalkozók gyors vagyonnövekedését a nekik nyújtott külön előnyök is segítették. Nincsenek általános előnyjuttatási módszerek, legfeljebb jellegzetes, többször felbukkanó, többnyire esetre szabott „megoldások”. Ezeket ilusztrálják a következő történetek.

A beszállítók cseréje

A 2010-es fordulat után az államigazgatás számos egysége és önkormányzat váltott, és a továbbiakban Fidesz-közelí vállalkozótól vásárolt terméket vagy szolgáltatást. „Három évig söprögethet Nyugat-Magyarország 50 és Kelet-Magyarország 82 kormányzati ingatlanában a Tombor András és Rogán Antal üzlettársaival évek óta kapcsolatban álló, Kis-Szölgyémi Ferenc vezette B+N Referencia Zrt. A két részből álló, 12 milliárd forintos megbízást nem nyílt tenderen, hanem meghívásos eljárás során nyerte el a cég. A pályázaton három meghívott volt. Az ingatlanokat üzemeltető Közbeszerzési és Ellátási főigazgatóság egy szigetszentmiklósi cégpárost és a szegedi KÉSZ-csoportot szemelte ki. Utóbbi ajánlatát azonban érvénytelennek nyilvánították, a másik jelentkező pedig többet kért, így a B+N tarolt... Az állami takarítási tendereken továbbra is hasító cég 2016 januárjában 11,5 milliárdos szerződést írhatott alá a MÁV üzemeltető cégével Budapest nyugati felében, az Észak-Alföldön és a Dunántúlon lévő ingatlanainak takarításáról. De nyert többek között a Nemzeti

Média- és Hírközlési Hatóság, az adóhivatal és a Magyar Posta takarítási tenderein, illetve ő takarítja a 4-es metró járműveit is.” (Szalai Anna, 2017)

Az állami médiahirdetések, támogatások aránytalan elosztása

Ugyanebben az időszakban a *Fidesz-közeli vállalatok, vállalatcsoportok aránytalanul nagy részét kapták az állami médiahirdetési rendelkezéseknek, támogatásoknak*. „... az ellenzéki Magyar Nemzet bevételeinek csak 5 százaléka kapcsolódik az államhoz, míg a Magyar Idők, a Lokál és a Világgazdaság 70-80 százalékban közpénzekből él.” (Elvesztette..., 2017) „Matolcsy Ádám az olvasottságot tekintve zuhanórepülésben lévő Origójának kiadójához legalább hatszor annyi, az államhoz köthető hirdetési pénz folyik be, mint az online hírpiac másik négy jelentős szereplőjének (*index.hu*, *24.hu*, *444.hu*, és *hvg.hu*) kiadóihoz együttvéve. Hasonló a képlet a közéleti hetilapok piacán is. Két lap (*Figyelő* és *Lokál Extra*) bevételeinek közel 80 százaléka az államtól származik, míg más közéleti zsánerű termék hirdetési bevételeinek 5 százaléknál kisebb részéről mondható el ez.” (Elvesztette..., 2017)

A pályázati pénzeket a Fidesz-közeli cégek termékeire és szolgáltatásaira költik

Számos esetben a *kormányközeli alapítványok, önkormányzatok, egyesületek által elnyert pályázati pénzeket is a Fidesz-közeli vállalkozások termékeire és szolgáltatásaira költötték*.

A legnagyobb hazai gyermektáborok „szervezését az Erzsébet Táborok Kft. és a mögötte lévő, a Szeged-Csanádi Egyházmegye fennhatósága alá tartozó, kormányközeli alapítvány vette át, amely ehhez ingyen kapta meg a 17 milliárd forintra becsült értékű zánkai ingatlankomplexumot az államtól, a fonyódligeti gyerektáborral együtt”. (Fekete könyv, 2018) „Az alapítvány kuratóriumát Bábiné Szottfried Gabriella, a kormánypárt volt országgyűlési képviselője vezeti... A gyerektáborokat közpénzből, az erőforrástárca költségvetéséből finanszírozzák.”²¹ A táborok irányítói hamarosan szerződtek „a Fidesz-közeli a Valton-Sec Kft.-vel vagyonvédelmi szolgáltatásokra, a jegybanki alapítványok által foglalkoztatott DVM-csoport cégeivel építési munkákra, Kocsis Máté korábbi kampányfőnökének cégével kommunikációs tréningekre és havonta több mint 500 ezer forintért

²¹ Lásd: <https://magyarnarancs.hu/belpol/valaki-nagyon-jol-fog-jarni-egy-Fidesz-kozeli-alapitvanynak-ad-26-milliardot-az-allam-ingatlanfejlesztesre-103007>

Kuczora ügyvédi irodájával jogi és közbeszerzési tanácsadásra”. (Fekete könyv, 2018, 136–138. o.)

Tanulmányunk hőse sem maradt ki ebből az üzletből: „a zánkai és a fonyódi táborokban a Mészáros Lőrinc cégei által előállított élelmiszerek kerülnek az asztalra. Szülők és ott dolgozók is állították, hogy a felcsúti milliárdoshoz egészen idén nyárig köthető Bakony Hús felvágottait ették a gyerekek, és a szintén a vállalkozó érdekeltségében lévő Vivienvíz ásványvizeit is ihatták a táborban.”²²

Az állam vezényelte tulajdonosváltás

A felülről vezényelt tulajdonoscseréből is származhatott a Fidesz-közei vállalatok növekedési előnye. „2014. szeptember 30-tól a Magyar Állam vált az MKB Bank Zrt. tulajdonosává. Még ezen év végén megkezdődött a Bank Európai Unió által felügyelt reorganizációs folyamata, amelynek keretében megtörtént átszervezéssel, racionalizálási intézkedésekkel fenntartható pályára került a Bank. 2016. június 29-én sikeresen lezárult a 2015 őszén megkezdett értékesítési folyamat, melynek eredményeként az MKB Bank Zrt. új tulajdonosai a METIS Magántőkealap (45%), a Blue Robin Investments S.C.A. (30%), a Pannónia Nyugdíjpénztár (10%) által alkotott konzorcium résztvevői, illetve 15%-ban részesedik az MRP-szervezet.”²³

„Még két pályázó lett volna az MKB-ra, akik ugyan szintén bevonták volna a menedzsmentet és hazai, némileg »csókosnak« tűnő üzleti köröket, de a lemaradók legalább valóban ismert angolszász private equity befektetők voltak, a J. C. Flowers & Co és a Ripplewood Holdings.”²⁴ Ám „2016-ban, közvetlenül a privatizáció után már megjelent a sajtóértesülésekben, hogy a Duna Aszfalt tulajdonosaként ismert *Szíjj László* is érdekeltséget szerzett a nagybankban a Metis magántőkealapon keresztül. Akkor ezt hivatalosan senki sem erősítette meg, idén (2018 – *L. M.*) augusztus 27-én pedig bejelentették: e tőkealap mögött *Mészáros Lőrinc* és felesége áll, akiknek összesen (egy másik cégen, az Rkofinon keresztül tulajdonolt részesedéssel együtt) 48,62%-uk van a pénzügyi intézetben.”²⁵ Egy következő fordulóban még nyilvánvalóbbá vált, hogy kik a tulajdonváltással összekapcsolt növekedés nyertesei: „A másik nagy, 32,9%-os részvénycsomag eddig a *Matolcsy György* unokatestvéreként és a likviditáshiánnyal küzdő NHB Bank tulajdonosaként is ismert *Szemerey*

²² Lásd: <https://magyarnarancs.hu/riport/egy-a-tabor-101749>

²³ Lásd: <https://www.mkb.hu/befektetoknek/mkb-bankrol/mkb-tortenete>

²⁴ Lásd: https://index.hu/gazdasag/2017/05/09/mkb_bankmentes_szanalas_eladas_matolcsy_szemerey_balog_adam/

²⁵ Lásd: <https://www.napi.hu/magyar.../tulajdonosvaltas-tortent-az-mkb-bankban.676792.html>

Tamás tulajdonában álló BanKonzult Finance Zrt. tulajdonában volt a Blue Robin Investmenten keresztül. A csaknem egyharmados tulajdonrészt csak tavaly érte el Szemerey, miután Balog Ádám vezérigazgató eladta neki közvetett részesedését. A tegnapi bejelentés szerint azonban a Blue Robin Investment most Szemerey közvetett tulajdonából Szíjj László tulajdonába kerül, így a Duna Aszfalt tulajdonosa végül nem a korábban emlegetett Metisen, hanem a Blue Robinon keresztül vált az MKB Bank hivatalos tulajdonosává.”²⁶

Fidesz-közelit vállalkozók a fejlesztési programokban (egy jellemző eset)²⁷

A fejlesztési programokért állami szervezetek, állami tulajdonban levő bank és ügynökség (Magyar Fejlesztési Bank, Magyar Turisztikai Ügynökség)²⁸ felelős. Meghatározzák és kihirdetik a pályázati feltételeket, majd elosztják a költségvetésben a programra elkülönített pénzt. „A 2016-ban elfogadott balatoni programban több mint 365 milliárd forint áll rendelkezésre 2020-ig. A támogatott stratégiai célok között szerepelnek a turisztikai fejlesztések, az egészséges Balaton-termékek, a vízminőség, a biztonság, a közúti, a vízi és a légi közlekedési infrastruktúra javítása, a terület- és humán erőforrás-fejlesztés, a járműpark, továbbá a turisztikai szolgáltatások modernizálása. Ebből a pénzből ötmilliárd forintot kizárólag a kempingek modernizációjára, infrastruktúrájuk fejlesztésére címezték meg.”²⁹ A Kisfaludy-program keretében az egyik kiemelt térség a balatoni: „a következő két évben több

²⁶ Lásd: <https://www.portfolio.hu/finanszirozas/bankok/elvesztettek-a-fonalat-ok-az-mkb-boldog-tulajdonosai.310495.html>

²⁷ A balatoni fejlesztésben alkalmazott harcmodor nem különös vagy egyedi. Hasonlóan működtek a Fidesz-közelit vállalkozók a Tokaj-vidék fejlesztési programjánál (Pozsgai, 2018), a napenergia, illetve a hadiipari fejlesztési program esetében (Muck, 2018c).

²⁸ A turizmusirányítást a Magyar Turisztikai Ügynökség 2016-os létrehozatalát megelőzően nagyfokú szétagoltság jellemezte, amelynek eredményeképp elvált egymástól az ágazatra vonatkozó fejlesztéspolitikai és marketingkommunikációs tevékenység, továbbá nem egyazon szereplőnél összpontosult az ágazati érdekek képviselete szabályozási kérdésekben, vagy a turisztikai képzést, munkaerőpiacot érintő ügyekben. Nem történt meg olyan egységes mérési és értékelési rendszer kialakítása sem, amely megbízható adatot tudna szolgáltatni Magyarországra, illetve azon belül az egyes térségek turisztikai teljesítményéről. Az ügynökséget a turizmusall kapcsolatos állami feladat- és intézményrendszer átalakításához szükséges intézkedésekről szóló 1156/2016. (III. 31.) Korm. határozat hozta létre. Feladatkörei alapján az ügynökség az állami turizmusirányítás központi szereplőjeként kivételes lehetőséggel, felhatalmazással és eszköztárral bír ahhoz, hogy az ágazat fejlődési irányait érdemben meghatározó módszereket és technológiákat kidolgozza. Lásd: http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=2ahUKewjL--iNmcrhAhVB4sKHXMAA_oQFjAEEgQIAxAC&url=http%3A%2F%2Fwww.kormany.hu%2Fdownload%2F8%2F19%2F31000%2Fmtu_kiadvany_EPUB_297x210mm%2520-%2520preview.pdf&usg=AOvVaw1907ip3mJxO2g5ckgHZU1q

²⁹ Lásd: <https://168ora.hu/itthon/meszaros-lorinc-meghekkelte-a-balatont-152221>

mint 80 milliárd forintból fejlesztik a szálláshelyeket. Országszerte a vidéki panziók több mint kétharmada – több mint 700 panzió – újul meg, és emellett a három kiemelt turisztikai térségben, a balatoniban, a soproniban és a tokajiban 16 szállodafejlesztés lesz, és 27 új szálláshely is létrejön az országban.” „Továbbá a 2017-ben indított Kisfaludy-program keretében 2030-ig 300 milliárd forintot használhatnak fel a projektekre, a mostani eredményhirdetés az első ütem zárása, a Magyar Fejlesztési Bank Kisfaludy-hitelkonstrukciója kedvező kamatokkal segíti a beruházások finanszírozását.”³⁰

A Fidesz-közel állalkozók, köztük *Mészáros Lőrinc* érdekeltségei hamar felismerték a balatoni és a *Kisfaludy*-programok kínálta előnyöket.³¹ A kiforrott szerzési technológiáról így szól a városi legenda: „a Balaton partján is az a gyakorlat látszik, amit úgy általában másutt is működtet a Fidesz. Vagyis ha valamiben lehetőséget és pénzt látnak, akkor első körben a helyi vagy a már ott megtelepedett érdekeltségeket, vállalkozásokat lehetetlenítik el. Az önkormányzat például hoz egy olyan rendelkezést, amely többletköltségekkel, plusz adókötelezettségekkel terhel meg egy már amúgy is haldokló vállalkozást. Ha még nagyobb pénzről van szó, akkor törvényt módosítanak, vagy új jogszabályokat alkotnak. Például egyszer csak már nem tilos a tómeder csökkentése vagy az építkezésekhez nem szükséges vízpart-rehabilitációs terv.”³²

Nincs értékelhető adatunk arról, hogy mennyire elterjedtek ezek a módszerek a balatoni vállalkozók világában. Ám aligha ismeretlenek. A *Wossala Györggyel* 2017-ben készült interjúból például megjelennek e szerzési-működtetési technika fontos elemei: „Tulajdonképpen nagyon örültem, amikor el tudtam adni (a balatonalmádi Ramada Szállót, új nevén Hunguest Hotel Bar Resortot). A válság idején beleszaladtam egy svájcifrank-hitelbe, 2,9 milliárd forintot vettem fel a szálló felújítására, amelyre végül 3,5 milliárdot költöttem. Öt év alatt kifizettem 1,1 milliárdot, és a végén 5,2 milliárd volt a tőketartozás. Időközben az Erste megvásárolta a szállodát, attól kezdve már nem a tulajdonosa voltam, hanem csak üzemeltető. Azután kötöttünk egy adásvételi szerződést, de azt nem tudtam teljesíteni.” (*Szabó*, 2017) „Nem ő (Mészáros Lőrinc – *L. M.*) volt az egyetlen vevőjelölt, többen is voltak, külföldi is, belföldi is. Gyakorlatilag ez volt a legmagasabb ajánlat.” (*Szabó*, 2017) „A balatonalmádi hotelben egyelőre semmi nem történik azon kívül, hogy üzemeltetik a házat. Nyilvánvalóan lesz egy fejlesztés, mert ráfér. Mészáros Lőrincék gyakorla-

³⁰ Lásd: http://turizmusonline.hu/cikk/eredmenyhirdetes_kovetkezik

³¹ Lásd: <https://168ora.hu/itthon/meszaros-lorinc-meghekkelte-a-balatont-152221>

³² Lásd: <https://168ora.hu/itthon/meszaros-lorinc-meghekkelte-a-balatont-152221>

tilag a legnagyobb hazai szállodaláncot hozták létre, és ebben az ingatlan a valódi, tartós érték.” (Szabó, 2017)

A beruházás és építés szabályainak módosítása

Fonyódon 2017-ben, egy szálloda építését könnyítendő „az önkormányzat máris kész módosítani az építési szabályzatot és feláldozni a helyi foci pályát, hogy területén a frissen gründolt Polgári Egyesület építkezhesen.” (G. Tóth, 2017) „A szerzemény legnagyobb darabja a Hunguest szállodalánc, amelynek működtető cége a Hunguest Hotels Zrt. Tavalyi 1,8 milliárd forint nyeresége alighanem rohamosan növekedni fog, mivel az állam valamiért éppen ezt a láncot választotta a szociális üdültetés színhelyéül.” (Muck, 2018c)

Jól dokumentálhatók a Fidesz-közeli vállalkozói kör gyorsan növekvő beruházásai és fejlesztései: „Idén tavasszal (2018-ban) jelentette be a Konzum vezetése, hogy a társaság Magyarország legnagyobb turisztikai vállalatává akar válni. A cég két lépésben megvalósított tőkeemeléssel kizárólagos befolyást szerzett a BLT Group Zrt.-ben. Az előbbi társaság tulajdonában volt a Balatontourist-csoport, valamint a Balatonakali Strand Kemping, a Balatonalmádi Yacht Kemping és még egy fejlesztés alatt álló ingatlan. Ugyanekkor jelentette be a Konzum, hogy megveszi a Hunguest által üzemeltetett Bál Resort Hotelt is. A tőkeemelés célja volt az is, hogy a Hunguest Hotels Zrt.-t és a Balatontouristot egy közös szakmai irányítással működő turisztikai csoportba szervezhessék.”³³

A tőkeemelés sikeres volt: „Mészáros Lőrinc érdekeltségébe kerül a korábban Leisztinger Tamás tulajdonában lévő Hunguest Hotels. A szállodaláncot a Konzum Nyrt. vette meg, amelynek többségi tulajdonosa a volt felcsúti polgármester. A csomagban olyan balatoni szállodák vannak, mint a hévízi Hotel Helios, a Hotel Panorama, a tapolcai Hotel Pelion, a keszthelyi Hotel Helikon. A kempingeket üzemeltető Balatontourist pedig 2017-ben került Mészáros Lőrinc érdekeltségébe, ugyancsak a Konzum-csoporton keresztül.”³⁴

Az állam megvásárolja, államosítja a Fidesz-közeli vállalkozó vagyონrészét

„Mészáros Lőrinc eddig állami megrendeléseken keresztül jutott elsősorban pénzhez, illetve komoly hiteleket is felvett bevásárlásaihoz bankoktól, továbbá a

³³ Lásd: <https://168ora.hu/itthon/meszaros-lorinc-meghekkelte-a-balatont-152221>

³⁴ Lásd: <https://168ora.hu/itthon/meszaros-lorinc-meghekkelte-a-balatont-152221>

tőzsdén részvények eladásával is szedett be pénzt vállalatai számára, szóval sok forrása volt fantasztikusan gyors meggazdagodásának. De most először fordul elő, hogy egy céget ő ad el az államnak, és így juthat tőkéhez.”³⁵

Az első lépés: a Mészáros-vállalatcsoport jelentős tulajdonrészt szerzett a vállalatban: „A németek tavaly túladtak a Paks utáni legnagyobb magyar áramtermelőn, a vevő egy cseh–magyar konzorcium volt. Magyar részről Mészáros Lőrinc volt az érdekelt a *Status Power Invest* nevű cégen keresztül, cseh (és szlovák) oldalról pedig az *Energeticky a Prumyslovy Holding (EPH)*. Mészáros a sikeres bevásárlás után néhány hónappal megállapodott az EPH-val, hogy 2019-ig két részletben kivásárolja őket, és az erőművet bevitte az egyik tőzsdei cégébe (Opus Global), és *Beatrix* nevű lányát tette az erőmű felügyelőbizottságának elnökévé. Az MVM-nek maradt egy kisebbségi tulajdona (ami már az RWE idején is megvolt), de az erőmű egyértelműen fő tulajdonosa Mészáros Lőrinc lett.”³⁶

A második lépés: átállás az új technológiára. „A Mátrai Erőmű lassan előregszik. Vagy fel kellene újítani rengeteg pénzből, vagy be kell zárni egymás után a blokkjait öt-tíz éven belül. Mivel a közeli lignitbányából származó üzemanyagra épülő technológia se nem túl hatékony, se nem környezetbarát, ezért már az erőmű megvásárlásakor is az volt az iparági konszenzus, hogy a Mátrai Erőművet elsősorban annak éri meg megszereznie, aki majd a kormánytól elegendő támogatást szerez a bezáráshoz, rekultivációhoz, vagy esetleg egy nagyon drága, de zöldebb technológia bevezetéséhez.

Már az RWE is készült az átállásra, és az egyik megtelt zagytározójuk tetején 2015-ben beindítottak egy naperőműparkot. A 16 MW-os kapacitás persze eltörpül a Mátrai Erőmű 950 MW összkapacitása mellett, de így is ez a legnagyobb naperőmű az országban. A 16 MW körülbelül 4000 háztartást tud ellátni árammal. Amikor az RWE eladta a céget, akkorra már előkészítettek egy kétszer 20 MW-os bővítést is a napelemparkban, Mészáros és a csehek korábban azt mondták, hogy úgy tervezik, megvalósítják majd ezt is.”³⁷ A harmadik lépés az államosítás: „Most azonban, hogy Mészáros kivásárolta a cseheket, az állam veszi inkább át a napelembizniszt tőle.”³⁸

³⁵ Lásd: <https://444.hu/2018/05/10/meszaros-lorinc-mar-a-masodik-a-100-leggazdagabb-magyar-listajan>

³⁶ Lásd: <https://444.hu/2018/06/04/az-allam-megveszi-meszaros-lorinctol-az-orszag-legnagyobb-naperomuvet>

³⁷ Lásd: <https://444.hu/2018/06/04/az-allam-megveszi-meszaros-lorinctol-az-orszag-legnagyobb-naperomuvet>

³⁸ Lásd: <https://444.hu/2018/06/04/az-allam-megveszi-meszaros-lorinctol-az-orszag-legnagyobb-naperomuvet>

Szabályozásmódosítás tulajdonosváltás után

„A 2010–2014-es ciklus közepén a kormány még tiltotta az oszlopreklámokat, azzal érvelve, hogy azok elvonják az autóvezetők figyelmét, így balesetet okozhatnak. Az állami gondoskodás mögött valószínűleg politikai szándék húzódott meg: az akkoriban még részben spanyol tulajdonú, inkább baloldali kötődésűnek mondott ESMA zavarta a reklámpiacon szintén érdekelt, akkor még kormánykedvenc Simicska Lajos üzleti köreit. Az ESMA a törvényi tiltás miatt majdnem csődbe ment, ahogyan a mostani pályázaton szintén induló TQ Reklám Stúdió Kft. anyagi helyzete is látványosan megromlott. Az ESMA-t éppen a cég legrosszabb évében, 2015 áprilisában vásárolta meg Garancsi, és csodák csodája: nem sokkal újabb törvénymódosítás következett, amely ismét szabad utat adott az elefántfüles reklámoknak, a balesetveszélyre fittyet hányva.” (G. Tóth, 2018)

Nem hagyományos állami kimentés

A *Mészáros Lőrinc* meghatározó tulajdonhányadával rendelkező MKB 5,9 milliárd forintos hitelt nyújtott az Ikarus Egyedi Autóbusz Gyártó Kft.-nek: „A pénzintézet tavaly (2017-ben – *L. M.*) áprilisban zálogjogot kötött ki a gyártó ingóságaira, valamint a cég legfőbb reménysege, a Volánbusz által három hónappal korábban megrendelt 180 csuklós buszért remélt 15 milliárd forint egy részére.” (Muck, 2018a, 54. o.) Az Ikarus Egyedi azonban a „határidőre nem tudta leszállítani a Volánbusz csuklásait. Nemhogy az összest, egyetlen darabot sem.” (Muck, 2018a, 54. o.)

Ekkor „miniszteri rendelet jelent meg arról, hogy a következő naptól kizárólag olyan új városi buszokat szabad forgalomba helyezni, amelyekbe a motortérben keletkező tüzek oltására alkalmas önműködő tűzoltó technikai terméket szerelnek. Ez remek hivatkozási alap volt az Ikarus Egyedinek, amely az új regulára hivatkozva idén (2018-ban – *L. M.*) áprilisra tolhatta ki a 180 busz elkészítésének határidejét.” (Muck, 2018a, 54–55. o.) A szabályozómódosítás sem segített, hiszen „[j]únius közepéig mindössze kilenc darab, Modulo márkanevű csuklóst szállított le az Ikarus Egyedi a BKV-nak”. (Muck, 2018a, 55. o.)³⁹ Ezek után „az újabb mentőakció lekerült a napirendről. Az Ikarus Egyedi június közepén tartott taggyűlése úgy döntött, hogy a társaság csődöt jelent.” (Muck, 2018a, 55. o.) A csőd bejelentésével egyidejűleg a vállalat közzétette, arra kéri a kormányt, „hogy a társaságot minősítse stratégiai lag kiemelt jelentőségű gazdálkodó szervezetnek, és vegyen részt a reorganizáció

³⁹ A cikkből megtudjuk, hogy a BKV átvett harmincat a Volánbusz rendeléséből.

folyamatában”. (Muck, 2018a, 55. o.) Alig egy nappal később az ügyben illetékes Innovációs és Technológiai Minisztérium közleményben tudatta, hogy teljesítette a cég kérését. „Stratégiaiilag kiemeltté olyankor minősíthet egy társaságot a kormány, ha azt fizetéseképtelenség fenyegeti – ennek a feltételnek az Ikarus Egyedi eminensen megfelel –, és ha adósságrendezéséhez vagy reorganizációjához nemzetgazdasági érdek, illetve kiemelt közérdek fűződik. Ez viszont a buszgyártó esetében már igen-csak kérdéses.” (Muck, 2018b, 61. o.) A Fidesz-közel nagyvállalkozó, „Mészáros Lőrinc viszont biztos jól jár vele, ha az állam talpra állítja az MKB megroggyant adósát”.⁴⁰

Szükséges, de nem elégséges

Az erőteljes hátszél, értsd a nagy és növekvő politikai befolyás, a részrehajló szabályozások, az állami beszerzések nélkül aligha érthetőek a Fidesz-közeliek gazdasági sikerei. *A vállalati szervezet, a stratégia és az ösztönzési rendszer különbségei arra utalnak, hogy további tényezők is magyarázhatják a vagyonnövekedésben mért sikereket.*

Vállalatláncok jellemzően a legnagyobb vagyontulajdonos vállalkozóknál, vállalkozó csoportoknál jönnek létre. A leggazdagabb 100 magyar közül is főként a felső két tizedben találkozhatunk a „belső” vállalatközi kapcsolatok e formáival. A kisebbeknél inkább a profilok és a funkciók szétválasztása, tisztítása során létrejött vállalatcsoportokat figyelhetünk meg. Különböznek-e a Fidesz-közel vállalkozók és a távolabb állók tulajdonában levő vállalatcsoportok, -láncok kapcsolatai? Ha igen, a különbség oka vagy következménye a vagyonnövekedés korábban bemutatott eltéréseinek?

A jellegzetes hazai nagyvállalati szerkezet: egy eset (szükséges kitérő)

A magyar nagyvállalkozók jellemzően holdingokba szervezik a tulajdonukban levő vállalatokat. A leggazdagabbak 2019-es listáján második helyen álló *Bige László* vállalatai műtrágyagyártással és -kereskedelemmel, kénsavgyártással, fafeldolgozással, mezőgazdasági termeléssel foglalkoznak (lásd a 3. táblázatot).

⁴⁰ Lásd: https://hvg.hu/kkv/20180719_Miert_elteti_tovabb_az_allam_a_becsodolt_buszgyartot

A BIGE Holding Csoport tagjai

Vállalat	Profil
Bige Holding Kft.	n. a.
Nitrogénművek Zrt.	n. a.
Péti Nitrokomplex Kft.	Műtrágya, levél- és talajtrágyák, bérnyártás
Nádudvari Agrokémiai Kft.	Folyékonyműtrágya-gyártás
NZrt-Trade Kft.	Műtrágya-kereskedelem
Bige Holding Konzulting Kft.	Mezőgazdasági tanácsadás
SC Momaco SA	n. a.
Alma Trade Kft.	Gyümölcsstermelés, -kereskedelem
Bige Holding Holz Kft.	Fafeldolgozás
Péti Polietilén Zsák Kft.	Polietilénzsák-termelés
Chemical Impex Srl	n. a.
Bige Holding G	n. a.

A nagyvállalkozó és családtagjai tulajdonában levő cégek a Bige Holding Csoport tagjai. A holding szerkezete és felépítése, a tagvállalatok tevékenysége a tulajdon területi és termékmegoszlását követi. A fontos döntéseket nem a tagvállalatok vezetői, hanem a tulajdonos nagyvállalkozó hozza. A cégcsoportot, a tagvállalatokat ért támadások, a piaci és szabályozási konfliktusok *Bige László* személyes ügyei.⁴¹

A Bige Holding egy elterjedt vállalatirányítási, tulajdoni és ösztönzési gyakorlatot követ. A termelési-szolgáltatási tevékenységekre szakosodott tagvállalatok a nagyvállalkozók és/vagy családtagjaik tulajdonában álló holding tagjai. A stratégiai döntéseket a tulajdonos hozza – a tagvállalatok közötti kapcsolatokat, a személyzeti és ösztönzési rendszert a holding tervei és céljai (a bevétel vagy/és a haszon növekedése) határozzák meg.

A Fidesz-közel nagyvállalkozók körében sem ismeretlen ez a működési mód. *Nagy Elek*, *Béres János* és *Sánta János* vállalatai például család/családfő vezetete holdingok, amelyekben a termelési-szolgáltatási kínálat viszonylag homogén (*Laki*, 2018).

Mészáros Lőrinc, a családja és a vállalataik

A kezdetek

A magyar nagyvállalkozók átlagánál fiatalabb, egyetemet nem végzett, falun (is) élő *Mészáros Lőrinc* „[p]ályáját a kilencvenes évek elején kezdte el, amikor az állami gázprogram kapcsán egy alcsúti, gépészettel foglalkozó társával elkezdtek bekötni a faluban élőknek a gázt. A vállalkozása fejlődésnek indult, egyre jelentősebb munkákat kaptak a közeli településeken is, lakóparkokban, nagyobb épületekben dolgoztak. A sikereit annak köszönhetette, hogy közvetlen stílusú, társasági ember, ugyanakkor kemény tárgyaló, és e nélkül nem tudott volna érvényesülni. A kétezres évek közepén azonban hullámvölgybe kerültek, a cég ekkoriban egyre kevesebb megrendelést kapott, megjelentek a megyében és a faluban is a konkurens gázosok, Mészárosék majdnem csődbe is mentek: 2007-ben már alig volt bevételük, a cég veszteséges lett, pedig korábban több mint tízmillió nagyságrendű eredményt is el tudott érni.”⁴²

Mészáros kapcsolati tőkéjét is mozgósítva konszolidálta vállalkozását. „A 2000-es évek elején Mészáros Lőrinc annyival tűnt ki helyben, hogy ő építette Lévai Anikó házát.”⁴³ „Fiatalon a helyi serdülőcsapatban futballozott, később – ahogy az a kistelepüléseken a helyi vállalkozók körében gyakori – folyamatosan szponzorálta a hazai csapatot, az éppen a megye egyből felfelé kapaszkodó Felcsútot. Aktívan részt vett a csapat menedzselésében, e közben találkozott a meccsekre kijáró Orbán Viktorral, akivel állítása szerint együtt járt iskolába. Később Mészáros lett az ellenzéki Orbán Viktor által alapított Felcsúti Utánpótlás Neveléséért Alapítvány elnöke, társadalmi munkában.”⁴⁴

Mészáros több földpályázaton nyert a kétezres években, elnyerte a felcsúti polgármesteri címet, vállalkozása stabilizálódott (*Ferenczi*, 2006, 2014). Az igazi átörösre azonban 2010 után került sor: „a Mészáros és Mészáros Kft. teljesítménye igazi tündérmeséhez hasonlít: a vállalkozás 2010-es 853 millió forintos árbevételét 2013-ra 9,7 milliárd forintra növelte”.⁴⁵

⁴² Lásd: [https://hu.wikipedia.org/wiki/M%C3%A9sz%C3%A1ros_L%C5%91rinc_\(v%C3%A1llalkoz%C3%B3\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/M%C3%A9sz%C3%A1ros_L%C5%91rinc_(v%C3%A1llalkoz%C3%B3))

⁴³ Lásd: <https://magyarnarancs.hu/belpol/tizmillios-mercik-suhannak-a-pusztaban-89059>

⁴⁴ <https://444.hu/2019/04/23/88-milliard-forint-nyereseget-termelt-tavaly-a-felcsuti-focialapitvany>

⁴⁵ Lásd: <https://magyarnarancs.hu/kismagyarorszag/orban-meszaros-co-91875>

Gyorsított méretnövelés – szervezeti változások

A Mészáros-történet értelmezésének megkerülhetetlen mozzanata egy elsőre nem ide tartozó eseménysor: Orbán Viktor miniszterelnök és Simicska Lajos nagyvállalkozó látványos konfliktusa 2015-ben. A konfliktus kirobbanása után gyorsan eltűntek a Közgép és más Simicska-cégek szabályozási és közbeszerzési előnyei (Bednárík–Nyusztay, 2015, Kapitány Szabó–Varga G., 2015). A vállalatcsoport zsugorodni kezdett: Simicska becsült vagyona 2016 és 2018 között 83 milliárdról 77, majd 2019-re 27 milliárd forintra csökkent. Simicska cégeit már értékesítésük előtt⁴⁶ kiszorították a közbeszerzési piacról. „Állami megrendelések nélkül már csak vevetál a Közgép. A néhány éve még az autópálya-építkezések és más infrastrukturális beruházások bonyolításában szinte egyeduralkodó vállalat ugyan 2016-ban jelentős bevételt ért el, tavaly (2017-ben – L. M.) azonban már csak ötmilliárd forint árbevétel folyt be a kasszába, amihez félmilliárdos eredmény társult. Állami nagyberuházásokat még úgy sem sikerült megszerezniük, hogy versenytársaiknál jóval kedvezőbb árat kínáltak. A közbeszerzések útvesztőiben rendre elbuktak. Ennek megfelelően már csak százan dolgoztak a cégnél, pedig a létszám 2014-ben még jóval ezer felett volt.” (A 100 leggazdagabb magyar..., 2018, 37. o.) A megszívlelendő tanulság: *számos feltétel hiányzott ahhoz, hogy Simicska Fidesz-közei Közgép vállalatcsoportja a nem várt nehezebb időkben is növekedjen, nyereséges legyen és megőrizze piaci részesedését a kínálatában jelentős súlyt képviselő termékek és szolgáltatások piacán.*

A Mészáros-vállalatcsoport is sebezhető: vagyona az átlagosnál gyorsabban nőtt 2010 után, ám napjainkban sem jelentős nemzetközi összehasonlításban. *A nem dokumentálható, de érzékelhető cél: elkerülni a Közgép-helyzetet, elérni a biztonságosabb (nagyobb) méretet, a nemzetközi elismertséget. Ennek legfontosabb eszköze a vállalatok, vállalatrészek felvásárlása volt.* 2016–2018-ban a Fidesz-közei vállalkozók belső köre hitelfelvevővé vált. A hitelek is hozzájárultak ahhoz, hogy a csapat és alvállalkozóik 2016–2019-ben a magyar gazdaságban példa nélkül álló vállalatfelvásárlást hajtottak végre. „Míg 2010-ben 2, azaz két egységből állt a felcsúti polgármester vállalatbirodalma, tíz hónapja már 104 érdekeltséget soroltunk hozzá. A (2018 – L. M.) január 11-i Heti Válaszban megjelenő legfrissebb összegzés szerint pedig Mészáros Lőrinc mostanra 203 társaság felett rendelkezik.”⁴⁷ „Mint csillag

⁴⁶ Lásd: <https://168ora.hu/itthon/beert-orban-viktor-leszamolasa-simicska-lajos-mindenet-eladja-nyerges-zsoltnak-152471>

⁴⁷ Lásd: <https://24.hu/belfold/2018/01/10/mar-203-cege-van-meszaros-lorincnek/>

az égen, lassan annyi cége lesz Mészáros Lőrincnek, Andy Vajnának és Garancsi Istvánnak. ... Összesen 377-et számoltunk össze belőlük.”⁴⁸

A Fidesztől távolabb álló nagyvállalkozók holdingjaival ellentétben, amelyeknek többnyire van vezető vállalata, és kirajzolódik a meghatározó termelési-szolgáltatási profil, a *Mészáros–Vajna–Garancsi–Sziij*-csoport által megszerzett vállalthalmaz méret, területi és ágazati eloszlás szempontjából igen vegyes. E csoport „mindenevő”, számos ágazatban terjeszkedik és a külföldi (szomszédos országokra is kiterjedő) jelenléte is figyelemre méltó. Az agrárgazdaságban, az energetikában, a médiában, az építőiparban, az informatikában, az idegenforgalomban és a vendéglátásban, a vagyonkezelésben éppúgy terjeszkednek, mint a pénzügyi szektorban, az ingatlanfejlesztésben vagy a biztonsági cégek világában.

Mészáros Lőrinc vállalatcsoportja „lett az ország egyik legnagyobb munkáltatója, több mint tízezren dolgoznak neki”. (*Magyar*, 2018, 16. o.) „De manapság egy nagyobb áruházláncban sem válogathatunk úgy, hogy ne fussunk bele az ásványvízébe vagy a számos agrár- és élelmiszeripari cégeinek a termékeibe. Ha házat akarunk építeni, könnyen lehet, hogy a beépíteni kívánt ablakhoz is közük van, hiszen nemrég a Fenstherm Ablak Kft.-vel közösen alapították meg a Fenstherm Future Zrt.-t. A kandallók, kályhák, tűzhelyek pedig könnyen érkezhettek a Wamsler SE Háztartástechnikai Európai Részvénytársaságtól. Otthonaink áramellátásának is lehet köze Mészárosékhoz, amióta az övék a Mátrai Erőmű többségi tulajdona, s így ők adják a hazai áramtermelés 15–17 százalékát. De a sort folytathatnánk, elég csak a felcsúti üzletemberhez közel álló MKB Bankra gondolni, vagy Mészáros Lőrinc médiaérdekeltségeit említeni, hiszen a megyei és országos lapok, az Echo televízió és a Gong Rádió felvásárlásával behálózta az országot.” (*Magyar*, 2018, 16. o.)

A vállalatcsoport piaci részesedést szerzett a ruhaiparban is. Gyártani és forgalmazni kezdték a 2rule márkájú új sportruházati termékeket. A *Mészáros*-csoporttal közösen vállalkozó cég vezetője így érvelt: „A hazai sportvilág évek óta milliárdokat fizet a nagy külföldi sportszergyártó cégeknek például Németországba, Dániába, az USA-ba, magyar ruházati ipar híján ugyanis a nemzetközi márkák nyernek hasznot erről a területről. Mint mondta, egy magyar tulajdonú márka szakmai elképzelésével, konkrét üzleti tervvel kereste meg Mészáros Lőrincet, akit pénzügyi befektetőként leginkább a termékfejlesztéssel járó új feladatok munkahelyteremtő hatása, illetve hosszú távon a hazai ruházati és textilipar feltámasztásának lehetősége

⁴⁸ Lásd: https://atlatszo.hu/2018/10/17/mar-csaknem-400-ceg-kotheto-meszaros-lorinchez-garancsi-istvanhoz-es-andy-vajnahoz/?fbclid=IwAR3Hir8GO2TLtmrkyj5Z_KytpQaYmHUyoU0yKhk7vNDUSFYjNLCp7PIGtU

győzött meg. Így a Magyar Sportmárka Zrt.-t 51 százalékbán a Talentis Group Zrt. alapította.”⁴⁹

A vállalatcsoport külföldön is terjeszkedik: „Mészárosék Ausztriában, Horvátországban, Montenegróban, Németországban, Romániában és Szlovákiában biztosan vállalkoznak vagy úgy, hogy van oda bejegyzett cégük, vagy valamely itthon működtetett vállalkozásuknak van telephelye, illetve általa működtetett szállodája.” (Magyar Krisztián, 2018, 16. o.)

Tőzsdére viszik

A Mészáros-vállalatcsoport vagyonának túlnyomó részét több lépésben magán-alapokba vitték, az alapok pedig tőzsdére kerültek 2017–2018-ban. Ennek a nagyszabású manővernek gyakran hangoztatott előnye, hogy *így homályban maradhat, kik és milyen arányban az alapok tulajdonosai*. „Az alapokról a jegybank vezet nyilvántartást, azoknak adószámuk van, de cégjegyzékszámuk nincs, a befektetők nevét sehol sem teszik közzé. Az utóbbi azért figyelemre méltó, mert maguk az alapok lesznek a felvásárolt vállalatok tulajdonosai (őket jegyzi be például részvényesként vagy kft.-tagként a cégnylvántartásba), nem pedig a nevükben eljáró alapkezelők. Így a valódi befektetők kiléte titokban maradhat.” (Gyenis, 2017. 8. o.) Ez a tényező szükséges, de nem elégséges a tőzsdei megjelenés magyarázatához.

A tényfeltáró újságírók – követve a műfaj szabályait – elsősorban a „birodalom” gyors terjeszkedését követték nyomon. Írásaikban kevesebb szó esett, ezért kevesebbet tudunk arról, hogy milyen hatékonysággal, hogyan lehet ezt a gyorsan változó, sokféle termelési-szolgáltatási tevékenységet több ország eltérő szabályozási környezetében folytató vállalatcsoportot koordinálni, működtetni. Kik működtetik? Mi a tagvállalatok menedzsmentjének a sikermutatója, miért kapják – ha egyáltalán – a prémiumokat, a fizetést? Mi a meghatározó cél: a feljavítás és a továbbadás, vagy a termelési, szolgáltatási output növelése?⁵⁰

Amit tudunk: az *utóbbi két-három év vagyonnövekedésének fontos forrása a pénzpiaci spekuláció*. Erre több lépésben került sor. Előbb a konglomerátum irányítói a vagyon egy részét magántőkealapokba vitték be 2017 első hónapjaiban. A *vagyonbevitelt követően az alapok részvényei tőzsdei forgalomba kerültek*.

⁴⁹ Lásd: <https://www.magyaridok.hu/gazdasag/tamadja-az-ellenzek-az-uj-markat-3118006/>

⁵⁰ Valószínűleg terepkutatás, a befogadott vállalatok működésének részletes leírása, elemzése segítene választ találni ezekre a kérdésekre.

A kiválasztott alapok közül „A Metis Magántőkealapot 2016 februárjában indította el a Minerva, tőle vette át a Konzum Befektetési Alapkezelő. A Minerva Tőkealap-kezelőt 2012-ben alapították és 2016-ig nem sok aktivitást mutatott. Közel másfél hónap alatt azonban talált magyar szakmai befektetőket, akik 42 milliárd forinttal szálltak be. A Metis Magántőkealap elindítására akkor kapott engedélyt (2016. február), amikor az MNB jelezte, hogy vevőt keres az MKB-ra.”⁵¹

„Az Appeninn Holding Vagyonkezelő Nyrt.-t 2009 végén alapították, a vállalat alacsonyán árazott, nagy hozampotenciállal rendelkező eszközök megszerzésére koncentrált. Az Appeninn többek között A- és B-kategóriás irodaházak piacán aktív, de ipari és logisztikai ingatlanokba is befektet. A vagyonkezelési tevékenység azonban nem csak az ingatlanpiacra koncentrált, más piaci szegmensekkel is foglalkoznak, például a nehézgépjárművek piacával. A cégesoport ingatlanállománya az elmúlt néhány év során dinamikusan bővült, a kezdeti 7 milliárd forintos eszközértékről közel 20 milliárd forintra növekedett. A portfólióban lévő fővárosi és vidéki, összesen mintegy 65 ezer négyzetméteres ingatlanterület kihasználtsága közel 95 százalékos. A vállalat papírjai 2010 óta forognak a Budapesti Értéktőzsdén.”⁵²

Nem mutatott jó teljesítményt az ugyancsak megvásárolt Opimus, amely „két éve (2015-ben – *L. M.*) még 2,2 milliárd forint, tavaly már csak 930 millió forint veszteséget ért el. Tőzsdei kapitalizációja mindössze 35 milliárd forint. A céget márciusban vette a nevére Mészáros Lőrinc, amikor 16,9 százalékos részesedést vásárolt. Mellette a Konzum Management Kft. is bevásárolt a cégbe: a részvények 14 százalékát szerezték meg.”⁵³

A részesedésvásárlások döntően megváltoztatták az említett alapok működését és teljesítményét. „a Mészáros Lőrinc érdekeltségébe tartozó Konzum tőzsdén kívüli ügylet útján megszerezte az Appeninn alaptőkéjének 24,51 százalékát megtestesítő, 9 755 567 darab, egyenként 100 forint névértékű törzsrészvényét, míg a Konzum magántőke-társasága, a Konzum PE szintén az Appeninn alaptőkéjének 24,51 százalékát (9 755 567 darab) megtestesítő törzsrészvényt vásárolt. Ezzel a Konzum összesen 49,02 százalékos részesedést szerzett az Appeninnben.”⁵⁴

⁵¹ Lásd: <https://www.portfolio.hu/vallalatok/most-feltarul-meszaros-lorinc-birodalma-amely-minden-ember-fantaziajat-izgatja.258077-2.html>

⁵² Lásd: <https://www.portfolio.hu/uzlet/20171103/nem-fogadtak-el-meszarosek-ajanlatat-az-appeninn-papirokra-267011>

⁵³ Lásd: https://www.napi.hu/tozsdek-piacok/meszaros_lorinc_tozsdei_cegei_az_eget_ostromoljak.640551.html

⁵⁴ Lásd: <https://www.otpbank.hu/privatebanking/Hir?id=70739>

Ezt követően gyorsan jöttek a látványos eredmények: „az Appeninn éves beszámolójából kiderült, hogy a társaság bevétele tavaly (2018-ban – *L. M.*) 42 százalékkal 7 millió euróra emelkedett, míg a profit is nagyot nőtt, a társaság tárgyévi átfogó eredménye 543,8 százalékkal 16,4 millió euróra emelkedett 2018-ban”.⁵⁵

A *Mészáros*-féle magánalapok részvényeinek értéke rekordidő, fél-háromnegyed év alatt többszörösére, egyes esetekben negyvenszeresére nőtt. „A „BUX-tag Opimus és egy másik tőzsdei cég, a Konzum idén (2017 – *L. M.*) márciusban került az érdeklődés középpontjába, amikor *Mészáros Lőrinc* jelentős részesedést vásárolt mindkét vállalatban. A bejelentés alaposan megmozgatta a papírok árfolyamát, kevesebb mint két hét alatt közel duplájára emelkedett mindkét vállalat esetében, azóta pedig egészen elképesztő árfolyam-elmozdulásokat láttunk, többször irreálisan magas forgalom mellett. Idén júliusban volt olyan pont, amikor a Konzum-részvények árfolyama 6000 százalékos emelkedésben is volt, de arra is volt példa, hogy a nem BUX-tag Konzum-részvények forgalma több blue chip forgalmát is meghaladta.”⁵⁶

„Az akvizíció idején a részvényeket még 57 forinton jegyezték, de csütörtökön (2017. augusztus 2-án – *L. M.*), mikor a papírok kereskedelme elérte a 20 százalékos tőzsdei limitet, már 730 forint volt az árfolyam, ami 1280 százalékos emelkedés, de a péntek 11 órás adatok szerint már elérte a 760 forintos darabonkénti árat. Ez már csak azért is meglepő, mert a Konzum egy illikvid papír, amely osztalékot nem fizetett. Ráadásul a tőzsdén törpének számít, kapitalizációja 15 milliárd forint. Az elmúlt héten mégis többször előfordult, hogy napi forgalmát csak a blue chipek haladták meg.”⁵⁷

Ezt követően: „A két (Opimus) papír jelentős áremelkedése milliárdokat termelt a részvényeseknek. Ha csak a legutóbbi meredek emelkedést nézzük, az MKB-eldadás június 1-jei bejelentése előtt már május 29-én megkezdődött. Azóta péntek 11 óráig *Mészáros Lőrinc* a 16,9 százalékos Opimus részesedésen több mint 4 milliárd forintot, a Konzum-pakettjén pedig 2,1 milliárd forintot nyert.”⁵⁸

A gyors fejlődés egyik lehetséges oka, hogy *Mészáros Lőrinc látványos és folyamatos vagyonnövekedése fokozta a befektetők bizalmát, derűlátását és érdeklődését.* „Az érdeklődés leginkább *Mészáros Lőrinc*nek szólhat, ezt jól mutatja, hogy februárban már akkor megugrott a részvények árfolyama, amikor csak pletykálni kezdték

⁵⁵ Lásd: https://www.portfolio.hu/users/elofizetes_info.php?t=cikk&i=321843

⁵⁶ Lásd: https://www.portfolio.hu/users/elofizetes_info.php?t=cikk&i=258077

⁵⁷ Lásd: https://www.napi.hu/tozsdek-piacok/meszaros_lorinc_tozsdei_cegei_az_eget_ostromoljak.640551.html

⁵⁸ Lásd: https://www.napi.hu/tzsd-piacok/meszros_lrinc_tzsdei_cegei_az_eget_ostromoljk.640551.html

a megjelenését a cégben. Akkor is nagy rally volt, amikor már azt jelentették be, hogy a felcsúti polgármester magánszemélyként 53 százalékos tulajdonrészt szerez a Konzum Befektetési Alapkezelő Zrt.-ben. Nem sokkal ezután pedig már arról tájékoztattak, hogy ez az alapkezelő közvetve 45 százalékos befolyást szerzett az állami pénzen nyereségessé tett MKB Bankban.”⁵⁹

A *Mészáros-részvényeket* vásárlók jelentős, de nem kiugróan nagy hányada *kisbefektető*.⁶⁰ „Nagyon sok befektető érzi most úgy, hogy Opimus- vagy Konzum-részvények vásárlásával, amelyekben Mészáros tulajdonrészt vásárolt, ő is részese lehet ennek a hihetetlen sikertörténetnek. Nem véletlen, hogy a Konzum és az Opimus részvényeivel foglalkozó kisbefektetői internetes fórumokon – amint egy-egy újabb közbeszerzésről kiderül, hogy a Mészáros-birodalomhoz tartozó cégek egyike nyerte, vagy egy állami vagyonelem a cégcsoport környezetében landol – azonnal megindul a spekuláció, vajon ez hány forintot jelenthet majd a két tőzsdei társaság részvényeinek árfolyamában.”⁶¹

A nagy árnyereségtömeg azonban a részvénypakett meghatározó tulajdonosánál keletkezett. „Mészáros Lőrinc megváltik a közbeszerzési milliárdokkal és állami támogatásokkal kitömött cégeitől, cserébe viszont egy jelenlegi árfolyamon nagyjából 100 milliárd forint értékű részvénycsomagot kap – derült ki az Opus Nyrt. bejelentéséből. Eszerint a már eleve Mészáros Lőrinc által irányított Opus Nyrt. 611 forintos árfolyamon részvényeket bocsát ki, amiből az igazgatósági határozat szerint 60–80 milliárd forintnyi tőkét von be. A részvények Mészároshoz kerülnek, aki cserébe átadja legfontosabb cégeit, illetve azok egy részét, amelyek így beolvadnak az Opus Nyrt.-be. Ez egyrészt azt jelenti, hogy Mészáros Lőrinc milliárdos részesedése tovább nő az Opusban. Ha az összes újonnan kibocsátott részvény hozzá kerül (a közlemény ebben nem fogalmaz teljesen egyértelműen, de nagyon úgy tűnik, hogy erről van szó), akkor a jelenlegi 77 millió darab részvénye mellé még 100–130 millió darabot kaphat. Ezzel mostani 23,7 százalékos közvetlen tulajdonhányada 41–45 százalékra nőhet.”⁶² Több esetben az alapok saját részvényükkel fizettek az újabb vállalatvásárlások során. Például 2018 nyarán: „a 4iG-ből kiszálló nagytulajdonosokat az Opus részvényeivel fizették ki”. (*Gyenis*, 2018, 56. o.)

⁵⁹ Lásd: https://www.napi.hu/tozsdek-piacok/meszaros_lorinc_tozsdei_cegei_az_eget_ostromoljak.640551.html

⁶⁰ Lásd: <https://bet.hu/oldalak/indexkosarak>

⁶¹ Lásd: https://www.napi.hu/tozsdek-piacok/igy_lehetett_meszaros_lorinccal_es_orban_viktorral_meggazdagodni.643461.html

⁶² Lásd: <https://g7.hu/kozelet/20180215/meszaros-lorinc-reszvenyre-csereli-a-legnagyobb-cegeit-es-gigantikusat-kaszal-ezen/>

A pénzügyi árrobbanás véget ért – a növekedés folytatódik

A mintegy fél évig tartó viharos fellendülés (részvényárrobbanás) 2018 első hónapjaiban véget ért, azóta a *Mészáros*-részvények árfolyama hullámzik, inkább csökken a hazai piacon. A 2019. januári nyitóárak 20-30 százalékkal voltak alacsonyabbak az egy évvel korábbinál. A csökkenés, a stagnálás 2019 első felében is folytatódott (lásd a 4. táblázatot). Az irányítók, a döntéshozók azonban nem módosították a stratégiát, és számos jel szerint a *vállalatcsoport vagyonának további növelése mellett döntöttek*.

4. táblázat

Részvényárváltozások 2017–2019 között

Részvény	Nyitó ár 2017. január (forint) ⁶³	Nyitó ár 2018. január (forint)	Előző év = 100%	Nyitó ár 2019. január (forint)	Előző év = 100%	A rohamos árnövekedés kezdete	A rohamos árnövekedést követő lassulás, csökkenés időszaka	Közékhányad ⁶⁴ %
Konsum	5,0	340	6800	245	72,1	2017.04.–2017.05.	2017.12.–2018.02.	35,9
Opus	39	664	1702	488	73,5	2017.05.	2017.11.–2018.02.	35,1
Appeninn	225	667	246,4	458	68,6	2017.07.	2017.10.–2017.11.	42,3
CIG Pannónia	0,67 euró	1,53 euró	228,3	1,26 euró	82,3	2017.06.	2017.12.–2018.02.	48,8
OTP Bank	8 405	10 850	129,1	11 600	106,9	2017.04.	2018.02.–2018.05.	73,7
BUX-index	32 781	39 444	120,3	39 682	100,6		2018.01.–2018.03.	n. a.

Forrás: https://www.portfolio.hu/tozsde_arfolyamok/bet_reszveny_arfolyamok.html

A vállalatcsoport irányítóinak derűlátását növelték a 2018–2019-ben elnyert újabb közbeszerzések. Néhány példa: „A tiszakécskei Vakond Via Kft. nyerte azt a tendert, amit a Magyar Közút Nonprofit Zrt. (MK) a kezelésében lévő 32 ezer kilométernyi út fagymentesítéséhez szükséges só beszerzésére írt ki. A *Mészáros Lő-*

⁶³ A Pannónia-részvény árát euróban, a többit forintban közöljük.

⁶⁴ Közékhányad (free float) azon tőzsdére bevezetett részvények aránya az összes kibocsátott részvényen belül, amelyeket meg lehet vásárolni a tőzsdén, vagyis nem az állam, az anyavállalat vagy valamilyen stratégiai befektető birtokol.

rinc állandó üzlettársának, a Duna Aszfalt tulajdonosaként saját jogon is ismert *Szíjj Lászlónak* és a *Habony Árpád* szlovéniai médiaterjeszkedését finanszírozó *Varga Károlynak* a tulajdonában lévő cég több mint 12 milliárd forintért szállíthat az állami vállalatnak a következő két évben.”⁶⁵

„A 4iG Nyrt. és a Sauviter Zrt. közösen fejleszti, illetve működteti a Nemzeti Dohánykereskedelmi Nonprofit (ND) Zrt. hazai Dohánytermék Azonosító Kibocsátó Informatikai Rendszerét, a DAKIR-t – írta hétfői közleményében a 4iG Nyrt. A cégben több mint 49 százalék szavazati joga van a Mészáros Lőrinc cégbirodalmába tartozó Konzum PE Magántőkealpnak. Az illegális dohánykereskedelem visszaszorítását célzó, valós idejű nyomkövetésre alkalmas informatikai szolgáltatások megvalósítására, illetve 5 éves üzemeltetésére és karbantartására kiírt pályázat becsült értéke nettó 4 milliárd forint volt.”⁶⁶

„Elképesztő értékű tendert nyert el a Szíjj László érdekeltségébe tartozó Duna Aszfalt, kilométerenként mintegy 5 milliárd forintért építhetik az M44-es út egy szakaszát. A Duna Aszfalt Kft. tervezheti és építheti az M44-es gyorsforgalmi út Lakitelek és Tiszakürt közötti szakaszát, ez a cég nyerte ugyanis a Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. pályázatát – vette észre a HVG a Közbeszerzési Értesítőben publikált eredményt. A dokumentumból az is kiderül, hogy a Duna Aszfalt az előzetesen becsülnél drágábban, nettó 50 milliárd 366 millió forintért dolgozhat. Korábban 46 milliárd 747 millió forintra becsülték a munkát.”⁶⁷

A vállalatfelveárlás is folytatódott 2018–2019-ben. Ennek fontos, új eleme volt az, hogy a *Mészáros–Szíjj–Garacsi*-csapat vállalkozásai megvásárolták a kegyvesztett nagyvállalkozók vagyonrészeit. Először *Simicska Lajos* vagyonának jelentős része tulajdonostársa, *Nyerges Zsolt* tulajdonába került: „Tavaly nyáron (2018-ban) ugyanis a Közgép, az agrárvállalkozásokat összefogó Mezőrt Zrt. és a média-portfólió is az övé lett, onnan került Mészáros Lőrinchez és köréhez.” (A 100 leggazdagabb magyar..., 2019, 74. o.)

A következő lépés az volt, hogy 2018 júniusában „Közleményt adott ki a Közgép Zrt. egyik tulajdonosa és Simicska Lajos legrégebbi üzlettársa, Nyerges Zsolt. Az üzlettársi kivásárlás a Simicska-érdekeltségeknél cím alatti szöveg szerint »Dr. Nyerges Zsolt megvásárolja dr. Simicska Lajos és családja saját és közös tulajdonában lévő építőipari, mezőgazdasági, média- és közterületi reklámpiaci, illetve

⁶⁵ Lásd: <https://g7.hu/kozelet/20190328/meszaros-lorinc-uzleti-kore-12-milliardbol-sozza-a-magyar-utakat/>

⁶⁶ Lásd: <https://24.hu/belfold/2019/03/25/4ig-nyrt-dakir-dohanytermek/>

⁶⁷ Lásd: https://nepszava.hu/3001247_tiz-kilometer-ut-at-50-milliardert-epithet-orban-kedvenc-vallalkozoja

vagyonkezelői üzleti érdekeltségeit. A kivásárlásra annak figyelembevételével kerül sor, hogy dr. Nyerges Zsolt az érintett cégek egy részében tulajdonostárs, mások irányításában pedig vezető tisztségviselőként vett részt». A közlemény szerint „a szükséges versenyhivatali eljárásokat a Gazdasági Versenyhivatal eljárásrendjének megfelelően megindították, viszont a szerződések tartalma, a vételár és az üzlettársi kivásárlás egyéb részletei szigorú üzleti titkot képeznek, amelyet a felek akarata szerint nem hoznak nyilvánosságra”.⁶⁸

Ezt követően „A Közgép építőipari cég rendkívüli állománygyűlésén bejelentették, hogy a tulajdonos Nyerges Zsolt eladta a vállalatot a kormány által favorizált tiszakécskei üzletember, Szíjj László cégének, a Duna Aszfaltnak. A Fővárosi Törvényszék cégbíróságán elérhető iratok szerint október 31-én tartottak rendkívüli közgyűlést a Közgép részvényesei, ahol Nyerges Zsolt és felesége bejelentették, hogy eladták összesen 30 százaléknyi részvénytcsomagjukat a Duna Aszfalt Kft.-nek; Nyerges ugyanitt a teljes igazgatósággal együtt lemondott a cég vezetéséről. Új igazgatóságot nem neveztek ki, a céget mostantól egy személyben a tiszakécskei vállalatot is irányító Tóth László vezeti. Nyerges Zsolt még a nyáron vette át Simicska Lajostól a Fidesz egykori pénztárnokának komplett cégbirodalmát. A most lezajlott tranzakcióval a birodalom egykori központi vállalata egy érintéssel Orbán Viktor környezetéhez került.”⁶⁹

Szervezeti változások

A részvényeik tartós, lassú áresése is siettethette a *Mészáros*-alapok újabb összevonását: „Április 8-án (2019 – *L. M.*) tart rendkívüli közgyűlést a Konzum Nyrt. és az Opus Global – ekkor döntenek a részvényesek arról, hogy a Konzum beolvadjon az Opusba. A két vállalatban Mészáros Lőrincnek többségi tulajdona van. Az egyesülésről először tavaly (2018 – *L. M.*) októberben lehetett hallani, akkor a társaságok fúziójának tervezett zárása 2019. március 31. volt. Amennyiben létrejön az egyesülés, akkor a Mészáros-érdekeltség Magyarország ötödik legnagyobb tőzsdei cégévé válhatna: piaci kapitalizációja 1,2 milliárd euró lehet, aminél csak a Magyar Telekom (1,4 milliárd), a Richter (3,1 milliárd), a Mol (7,9 milliárd) és az OTP (10 milliárd) lenne nagyobb. Egy korábban közzétett befektetői prezentáció szerint az egyesülő cégbe a Konzum beviszi a Hunguestet, az Appennin Nyrt. ne-

⁶⁸ Lásd: <https://444.hu/2018/07/04/simicska-lajos-atadja-cegbirodalmat-nyerges-zsoltnak>

⁶⁹ Lásd: <https://444.hu/2018/11/09/meszaros-lorinc-baratja-veszi-at-a-letuno-simicska-birodalom-zaszloshajokat-a-kozgepet>

gyedét, illetve a CIG Pannónia 25 százalékát, míg az Opus Global a Mátra Energy Holdingot, a Kall Ingredientset és a Viresolt hozná. Az egyesített holdingé marad a Balatontourist egésze, a Mészáros és Mészáros Kft., valamint a vasútépítő R-Kord 51-51 százaléka, a Takarékinfo és a Status Capital negyede, valamint a 4iG 14 százaléka.”⁷⁰

Nyitott kérdések

De miért kellett gyorsan, esetenként gyorsulva növekedni? A feldolgozott dokumentumok alapján 2019 közepén *még nem tudunk válaszolni erre a kérdésre*. Amit tudunk: a nagyobb méretek remélt biztonsága mellett *egy sajátos növekedési ösztönző működik ebben a vállalatcsoportban: a tagjai önként vagy sajátos kalkulációk alapján rendre vállalják tartósan veszteséges tevékenységek finanszírozását*.

Ennek legismertebb esete a vidéki sajtó felvásárlása. A Fidesz-közei sajtónak juttatott jelentős hirdetésrendelések ugyanis egy idő után nem tudták ellensúlyozni a folyamatos példányszámcsökkenés miatti bevételekiesést: „Fokozatosan egyre inkább szűkül a Mészáros Lőrinchez köthető vidéki lapok vásárlóinak köre – derül ki a Magyar Terjesztés-ellenőrző Szövetség adataiból. A lapok értékesített példányszáma három hónap alatt átlagosan 2,5 százalékkal zsugorodott, éves bázison pedig átlagban több mint 13 százalékos a vásárlók lemorzsolódásának aránya. Persze, a nyomtatott lappiac általánosságban sem remekel, az eladott példányszámokat illetően a zsugorodás évek óta megfigyelhető trend, az országos terjesztésű kiadványok azonban néha-néha felmutatnak egy-egy jobb időszakot. A vidéki lapok esetében azonban ilyenről nem igazán beszélhetünk; határozottabbnak tűnik a trend, amire a (2018 – L. M.) harmadik negyedév is ráerősített, ez a határozott tendencia 2017 első negyedévével kezdve jól kirajzolódik. Az addigi lassú zsugorodás hirtelen tempót váltott és meredek zuhanásba váltott.”⁷¹

A vállalatbirodalom folyamatos bővítése talán nem, de a részvényárak kiugróan gyors növelése azonban egyszeri, vagy legalábbis nehezen megismételhető projekt. Az olcsón felvásárolható és ígéretes vállalatok száma csökken, a korábbinál nehezebben megszerezhetők, és a vállalatcsoport részvényei árának csökkenése vagy stagnálása is nehezen fordítható át újabb tartós és érzékelhető növekedésbe. A külföldi tőzsdei bevezetés első eredményei még nem utalnak áttörésre. 2019 elején „az Opus

⁷⁰ Lásd: https://index.hu/gazdasag/2019/03/07/meszaros_lorinc_konzum_opus_global/

⁷¹ Lásd: <https://mfor.hu/cikkek/vallalatok/lejtmenet-ujabb-5000-vasarlo-partolt-el-meszaros-lapjaitol.html>

Global és a Konzum nem csak Londonban kampányolt, jártak Frankfurtban, Stockholmban, Helsinkiben és Tallinban is. Fellépéseiket neves bankházak, az amerikai Goldman Sachs és a brit Renaissance Capital szervezték meg. A találkozók csak az ismerkedésről, a bizalomépítésről szóltak, senki semmilyen befektetési ígéretet nem tett, kötelezettséget nem vállalt – szögezte le a HVG informátora. Mészáros emberei bemutatták azt a hihetetlenül széles portfóliót, amire eddig szert tettek: erőművet, agrárüzemeket, szálloda- és kempingláncot, biztosítói, vagyongazdálkodói, ingatlanfejlesztői és informatikai érdekeltségeket. Figyelemre méltó, hogy ezekről nincs független, átfogó elemzés, egyetlen hazai bróker cég sem vállalja nyíltan a politikailag érzékeny cégrendszer értékelését.” (Gyenis, 2019, 6. o.)

Összefoglaló és hiánylista

Nemcsak a pénzpiac szereplői, mi sem tudjuk, hogy mi történik a vállalatthalmazon belül. Átláthatatlan a menedzsment összetétele, nem tudjuk, milyen ösztönzési-premizálási rendszerben tevékenykednek, ki értékeli a teljesítményüket. Nem tudjuk, kik hozzák a stratégiai döntéseket. Elégképpen valószínű, hogy a másodlagos források, beleértve a *Mészáros*-vállalatok interneten fellelhető önképét, sem sokat segítenek az ilyen információk szerzésében. A szövegelemzés (content analysis) ezért esetünkben csak részleges és elnagyolt történetrekonstrukcióra alkalmas. Talán mégsem érdektelen összegezni az eddigi tanulságokat.

A 100 leggazdagabb vállalkozó közül a Fidesz-közeliéről kiderítettük, hogy

- vagyonuk az átlagosnál gyorsabban nőtt,
- az átlagosnál többen vannak közöttük a nagy és növekvő befolyással bírók,
- továbbá a politikai-kormányzati szerepet, szakmai közéleti funkciókat betöltők,
- jelentős állami szabályozási és beszerzési előnyökkel rendelkeznek
- a vállalataik közötti kapcsolatokban az összefonódás és a kereszttulajdonlás több esetét regisztrálhattuk.

A felsoroltak jellemzők a nagyvállalkozó *Mészáros Lőrinc*re és a nevével jegyzett vállalatbirodalomra is. Történetének rekonstrukciója során kiderült, hogy a vállalatcsoport magatartásának kulcseleme az erőltetett növekedés. Ennek fontos magatartáseleme a folyamatos vállalatfelvásárlás. A viszonylag olcsó vállalatok és vállalatrészek megszerzésével a vállalatcsoport többnyire számára új piacokra lép. A következmény: a központ számára mind nehezebben áttekinthető termék- és szolgáltatásportfólió és növekvő területi tagoltság.

Az irányítás és ösztönzés e gondjai (és a Közgép gyors összeroppanásának tanulságai) miatt új irányítási és tulajdoni formákat alkalmaztak a vállalatcsoportnál. Több lépésben egymást is tulajdonló magántőkealapokba helyezték el a vagyont. Az alapok tőzsdei bevezetése során részvényeik ára rendkívül gyorsan nőtt. Ez a piaci siker a gyors vagyonnövekedés egyik fontos forrása volt 2017–2018-ban. A gyors árnövekedést követő stagnálás (az egyszeri hatás kifulladás) után sem csökkent a növekedési hajlam. A részvények elsősorban sikertelen külföldi tőzsdére vitelével egyidejűleg további vállalatokat és vállalatrészeket vásárolnak, tovább folytatódik a magántőkealapok összevonása.

Az erőltetett terjeszkedés, növekedés fontos, de nem elégséges magyarázata a nagy méretekkel járó (várt) nagyobb biztonság. A médiafinanszírozás alapján feltételezhetjük, hogy további oka is lehet annak, hogy a vállalatcsoport tagjai – és számos Fidesz-közei vállalkozó – a politikai támogatásokat (szabályozás, közbeszerzések) veszteséges tranzakciókkal ellentételezik és ehhez szükséges a folyamatosan növekvő forgalom és bevétel. A növekedést generáló tényezők sora valószínűleg ezzel még nem ért véget. Erős és a további kutatásaink során vizsgálandó hipotézis például, hogy a vállalkozásaikból kivett osztalék ugrásszerű növekedése⁷² azt jelzi, hogy a Fidesz-közei vállalkozók másként osztják el és működtetik a szerzett profitot, mint a „távolabb állók.”⁷³

Tipológia?

Kutatásunk során jelentős különbségeket találtunk a Fideszhez csatlakozó „régiek” és a 2010 után gyorsan növekvő „újak” között. Másként jutottak a tulajdonukhoz: a régiek pályája korábban indult, a rendszerváltás után szokásos módokon szerezték, alapították, növelték vállalataikat, majd a Fidesszel való kooperáció révén növekedési előnyökhöz jutottak. Az újabbak, köztük *Mészáros Lőrinc* esete más: történetük azt sugallja, mintha megbízást teljesítenének. Ezek a különbségek fontosak, de még nem elegendők a típusképzéshez. Ehhez részletesen le kellene írni és elemezni a *tulajdon működtetése* során mutatkozó eltéréseket. Marad a kérdés: ha itt húzódnak a szövegelemzés kutatási határai, ha nem működik a hagyományos terep-kutatás, akkor hogyan tovább?

⁷² Lásd: https://hvg.hu/gazdasag/20190612_14_infografika_NER_vallalkozasok

⁷³ Kutatásunk során „távolabb állóknak” neveztük a „Fidesz-közeliség” jellemzőivel nem rendelkező vállalkozók heterogén csoportját.

Irodalomjegyzék

- A 100 leggazdagabb magyar... [2018]: A 100 leggazdagabb magyar 2018. Szerkesztette: Szakonyi Péter. napi.hu, Budapest.
- A 100 leggazdagabb magyar... [2019]: A 100 leggazdagabb magyar 2019. Szerkesztette: Szakonyi Péter. napi.hu, Budapest.
- Bednárík Imre – Nyusztay Máté [2015]: A nagy Simicska-ciklus. Egy cégbirodalom története. *Népszabadság*, február 14. Hétvége, 2–23. o.
- Bussolo, Maurizio – Panizza, Ugo – de Nicola, Francesca – Varghese, Richard [2019]: Political Connections and Financial Constraints: Evidence from Transition Countries. World Bank Policy Research Working Paper, No. 8956., augusztus 7.
- Elvesztette... [2017]: Elvesztette közpénz jellegét. *HVG*, november 23., 9–10. o.
- Faccio, Mara [2006]: Politically connected firms. *American Economic Review*, Vol. 96., No. 1., 369–386. o.
- Fekete könyv [2018]: Fekete könyv. Korrupció Magyarországon 2010 és 2018 között. Civitas Intézet Gazdasági és Társadalomkutató Zrt. és Transparency International Magyarország Alapítvány, Budapest. Letölthető: <https://transparency.hu/wp-content/uploads/2018/03/Fekete-k%C3%B6nyv.pdf>
- Ferenczi Krisztina [2006]: Szüret. Az Orbán-vagyonok nyomában. Diario Kft., Budapest.
- Ferenczi Krisztina [2014]: Narancsbőr. Az Orbán-vagyonok nyomában. Tény Kft., Budapest.
- Filippov Gábor [2018]: A hibrid ellenforradalom kora. Letölthető: <https://24.hu/belfold/2018/07/31/filippov-gabor-a-hibrid-ellenforradalom-kora/>
- G. Tóth Ilda [2017]: Hullámlovassok. *HVG*, május 24., 8–9. o.
- G. Tóth Ilda [2018]: Lefülek. *HVG*, május 2., 56–57. o.
- Gyenis Ágnes [2017]: Alap-szabályok. *HVG*, szeptember 6., 8. o.
- Gyenis Ágnes [2018]: Gázos informatikus. *HVG*, június 14., 56–58. o.
- Gyenis Ágnes [2019]: Kalandozunk, magyarok! *HVG*, január 9., 6–10. o.
- Hasan, Iftekhar – Jackowicz, Krzysztof – Kowalewski, Oskar – Kozłowski, Łukasz [2017]: Politically connected firms in Poland and their access to bank financing. *Communist and Post-Communist Studies*, Vol. 50., Issue 4.
- Illés, Gábor – Körösi, András – Metz, Rudolf [2018]: Broadening the limits of reconstructive leadership: Constructivist aspects of Viktor Orbán's regime-building politics. *The British Journal of Politics & International Relations*, Vol. 20., Issue 4.
- Juhász Attila – László Róbert – Zgut Edit [2015]: Egy illiberális vízió eddigi következményei. Friedrich-Ebert-Stiftung Budapesti Irodája.
- Kapitány Szabó Attila – Varga G. Gábor [2015]: Haláltusa a Közgépnél. Háromszázötven dolgozóját bocsátja el Simicska Lajos cége. *Népszabadság*, október 14., 2. o.
- Keller-Alánt Ákos [2018a]: Gerendai: Én sem szeretem, hogy ilyen ez az ország. *Magyar Narancs*, november 8., 14–16. o.
- Keller-Alánt Ákos [2018b]: Jászai Gellért pályaképe A csendes magyar. *Magyar Narancs*, december 20. 28–31. o.
- Kornai János [2017]: Látélet: Tanulmányok a magyar állapotokról. HVG könyvek, Budapest.
- Ladányi János – Szelényi Iván [2014]: Posztkommunista neokonzervativizmus. *Élet és Irodalom*, LVIII. évf., 8. sz., február 21.
- Laki Mihály [1979]: Az új termékek bevezetése és a piaci alkalmazkodás. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- Laki Mihály [2015]: A trafikpiac átalakulása és átalakítása (esettanulmány). *Szociológiai Szemle*, 3. sz., 23–52. o.

- Laki Mihály [2016]: Magyar nagyvállalkozók a Nemzeti Együttműködés Rendszerében. In: A magyar polgár. Szerkesztette: Morcsányi Géza és Tóth István György. Társi, 111–125. o., Budapest.
- Laki Mihály [2017a]: A trafikpiac folytatódó átalakítása 2014 és 2017 között (Esettanulmány – kiterjesztett kutatás). *Külgazdaság*, 61. évf., 7–8. sz., 46–73. o.
- Laki Mihály [2017b]: Két történet: a gyógyszerárak piaca 2010 után. Esettanulmány. *Külgazdaság*, 61. évf., 11–12. sz., 80–104. o.
- Laki Mihály [2018]: Sánta János nagyvállalkozó esete. DOI: 10.18030/socio.hu.2018.1.127 Letölthető: https://socio.hu/uploads/files/2018_1szalai/27_laki.pdf
- Laki Mihály – Szalai Júlia [2004]: Vállalkozók vagy polgárok? Osiris, Budapest.
- Laki Mihály – Szalai Júlia [2013]: Tíz évvel később – magyar nagyvállalkozók európai környezetben. Közgazdasági Szemle Alapítvány, Budapest.
- Magyar Bálint [2015]: A magyar maffiaállam anatómiája. Noran Libro, Budapest.
- Magyar Krisztián [2018]: Orbán Viktor megálmodja, Mészáros Lőrinc megvalósítja. „Ha eszel, őt növeszted.” *Magyar Narancs*, május 31., 14–16. o.
- Mihályi Péter [2018]: Az Orbán-korszak mint a nemzeti vagyoni 6. újraelosztási kísérlete. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, Műhelytanulmányok, MT–DP 2018/14., Budapest.
- Muck Tibor [2018a]: Meseautóbusz. *HVG*, július 4., 54–55. o.
- Muck Tibor [2018b]: Buszforduló. *HVG*, július 18., 61–62. o.
- Muck Tibor [2018c]: Barátai és üzletfelei. *HVG*, november 14., 78–79. o.
- Pozsgai Rebeka [2018]: Megszállók. Mészárosék hotelei. *HVG*, november 21., 64–65. o.
- Sárközy Tamás [2019]: Illiberális kormányzás a liberális Európai Unióban. Politikailag igen sikeres túlhajtott plebejus kormányzás. A harmadik Orbán-kormány, 2014–2018. Park Kiadó, Budapest.
- Szabó Yvette [2017]: A szálláscsináló. Interjú Wossala Györggyel. *HVG*, március 16., 68–69. o.
- Szalai Anna [2017]: Mélytisztítás. *HVG*, december 6., 62. o.
- Szelényi Iván [2019]: Tanulmányok az illiberális posztkommunista kapitalizmusról, 2014–2018. Corvina Kiadó, Budapest.
- Tóth, István János [2012]: The social and institutional structure of corruption: some typical network configurations of corruption transactions in Hungary. In: *Vedres, B. – Scotti, M. (eds.): Networks in Social Policy Problems*. Cambridge University Press (Co-authors: Szántó, Zoltán & Varga, Szabolcs).
- Tóth, István János [2016]: From Corruption to State Capture. A New Analytical Framework with Empirical Applications from Hungary”, *Political Research Quarterly*, March 24 (Co-author: Fazekas, M.). Letölthető: <http://bit.ly/1VM7HbZ>
- Tóth, István János – Hajdú, Miklós [2017]: Intensity of Competition, Corruption Risks and Price Distortion in the Hungarian Public Procurement – 2009–2016. Working Paper Series, CRCB-WP/2017, No. 2, CRCB, Budapest. Letölthető: <https://bit.ly/2prJVwW>
- Tóth, István János [2018]: Cronyism in Hungary. Empirical analysis of public tenders 2010–2016. Presentation at the conference “János Kornai 90th birthday” at Corvinus University of Budapest, 21–22 February 2018, Budapest.
- Ungváry Rudolf [2014]: A láthatatlan valóság: a fasisztoid mutáció a mai Magyarországon. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony.

Függelék

1. függelék

A Fidesz-közelí nagyvállalkozók helyezése a 100 leggazdagabb magyar éves listáin

Fidesz-közelí nagyvállalkozók, üzletemberek	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Mészáros Lőrinc	n. a.	86	31	5	2	2
Széles Gábor	6	5	4	6	6	6
Rákosi Tamás	9	8	8	10	10	11
Vajna András György	n. a.	n. a.	16	14	14	n. a.
Szűj László	n. a.	29	26	21	17	10
Garancsi István	n. a.	19	30	23	22	14
Nagy Elek	n. a.	26	28	31	21	18
Szemerey Tamás	n. a.	60	50	47	23	74
Schmidt Mária					31	22
Wáberer György	10	9	7	13	11	12
Paár Attila	n. a.	78	55	32	35	29
Scheer Sándor	n. a.	97	97	70	49	46
Hernádi Zsolt	n. a.	n. a.	85	79	78	63
Kuna Tibor	n. a.	n. a.	n. a.	97	83	n. a.
Lantos Csaba	n. a.	80	83	82	84	83
Varga Károly	n. a.	29	27	22	25	28
Sánta János	n. a.		98		96	90
Béres József	n. a.	45	48	56	72	77
Tiborc István	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	32
A 100-as listán szereplők száma	3	14	17	16	18	17
Simicska Lajos	n. a.	10	9	11	13	47
Spéder Zoltán	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	50	48

Forrás: A 100 leggazdagabb magyar... [2018, 2019].

A Fidesz-közei nagyvállalkozók becsült vagyona
(Milliárd forint)

Fidesz-közei üzletemberek	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Mészáros Lőrinc	7,7	8,4	23,8	120	280	296
Széles Gábor	88	92	100	112	142	165
Rákosi Tamás	79	84	87	92	100	107
Vajna András György és örökösei	n. a.	n. a.	44	60	89	41
Szíjj László	n. a.	23	27	40	55	110
Garancsi István	13,7	19	24	38	48	66
Nagy Elek	25	24,5	26	29	50	59,7
Szemerey Tamás	13,7	19	24	38	48	16,5
Schmidt Mária	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	38	54,5
Wáberer György	73	80	90	70	84	92
Paár Attila	7,4	9,3	14,5	25,5	31,5	43
Scheer Sándor	n. a.	6,3	7,3	13	27	28,3
Hernádi Zsolt	n. a.	n. a.	9,1	11,2	14	19,2
Kuna Tibor	n. a.	n. a.	n. a.	7,9	12,5	n. a.
Lantos Csaba	8,5	9	9,4	10,4	11,6	13,2
Varga Károly	n. a.	25	26,5	39	43	46
Sánta János	n. a.	3,8	7,2	4,9	8,8	10,4
Béres József	17,4	17	16,1	15,9	15,4	16
Tiborczi István	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	35
Simicska Lajos	n. a.	73	83	80	77	27
Spéder Zoltán	22,5	24,2	35,5	21	21	26

Forrás: A 100 leggazdagabb magyar... [2018, 2019].